

Soudní tlumočníci v proměnách věků – právněhistorické ohlédnutí za právní úpravou soudního tlumočení v českých zemích

Court Interpreters Throughout the Ages – A Legal Historical Overview of the Regulation of Court Translation in the Czech Lands

Jaromír Tauchen*

Abstrakt

Dne 1. ledna 2021 vstoupil v účinnost dlouho očekávaný zákon o soudních tlumočnících a soudních překladatelích. Soudní tlumočníci se tak poprvé v našem historickém vývoji dočkali prvního samostatného zákona upravující tlumočnickou činnost. Nový zákon také představuje důvod pro ohlédnutí se za téměř dvoustoletou historií soudního tlumočení a právního postavení soudních tlumočnicků v českých zemích. Tato problematika byla dosud v odborné právněhistorické literatuře značně opomíjená, takže tento příspěvek vypracovaný na základě provedeného archivního výzkumu a analýzy dobové judikatury představuje dosud jediné systematické zpracování historického vývoje právní úpravy od jejich počátků v první polovině devatenáctého století až do současnosti.

Klíčová slova

Soudní tlumočníci; soudní překladatelé; soudní znalci; soudnictví; právní historie.

Abstract

On 1st January 2021, the long-awaited Act on Court Interpreters and Court Translators came into effect. For the first time in history, court interpreters have received a specific statute regulating the exercise of their duties. This new statute also presents an opportunity to examine the almost 200-year-long history of court interpretation and the legal status of court interpreters in the Czech lands. This issue had been mostly omitted in most legal historical works and this article, which is based on archival research and an analysis of historical case law, presents the first systematic analysis of the historical development of the regulation of court interpretation since its inception in the first half of the 19th century all the way to the present.

Keywords

Court Interpreters; Court Translators; Expert Witnesses; Judiciary; Legal History.

Úvodem

Prvního ledna letošního roku vstoupil v účinnost zákon o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, který poprvé v našem právním vývoji samostatně upravuje výkon

---

* Doc. JUDr. Bc. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL.M. Eur.Int., Katedra dějin státu a práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Department of the History of the State and Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: Jaromir.Tauchen@law.muni.cz / ORCID: 0000-0001-9400-9484 / Research ID: 55503028200

tlumočnické a překladatelské činnosti. Do postavení soudních tlumočnicků přináší celou řadu změn a v některých aspektech se výrazně odlišuje od dosavadní právní úpravy. Tato skutečnost představuje dobrý důvod k ohlédnutí se za téměř dvousetletým působením soudních tlumočnicků v rámci justiční soustavy v českých zemích. Historicky soudní tlumočníci vždy – a je nutné říci neprávem – stáli na okraji zájmu jak odborné právnické, tak i široké veřejnosti. Posledních sedmdesát let, kdy bylo jejich právní postavení upraveno v jednom zákoně společně se soudními znalci, se tlumočníci po celé toto období stále nacházeli ve vleku znalců. Ačkoliv si soudní proces s cizím prvkem není možné bez soudních tlumočnicků vůbec představit, tak jistě může překvapit, že se česká i rakouská odborná literatura věnující se historickému vývoji justice právní úpravě soudního tlumočení zcela vyhýbá.¹ Jedná se o problematiku zcela nezpracovanou, které se některé práce dotýkají jen zcela okrajově a povrchně.² Jelikož soudní tlumočníci nebyli u nás nikdy organizováni v profesní komoře s povinným členstvím a s vlastní samosprávou jako je tomu např. u advokátů, nebyl historicky vydáván žádný odborný časopis, ze kterého by bylo možné zjistit, jak fungovalo soudní tlumočení v praxi a s jakými praktickými problémy se potýkalo.³

F. X. Veselý ve svém známém právnickém slovníku z konce 19. století charakterizoval soudní tlumočnický jako „úředně ustanovené, pod přísahu vzaté znalce řeči, kterým náleží překládati jednak listiny, jednak výpovědi stran, svědků a soudních znalců“.⁴ Josef Pražák pak pod tlumočnickem rozuměl „překladatele písemností z jazyka cizího do jazyka jednacího a zprostředkovatele dorozumění osob, mluvících různým jazykem či různou mluvou“.⁵

Sám zákonodárce v průběhu věků používal v právních předpisech pro osoby vykonávající tuto činnost různá označení: stálí tlumočníci, stálí přísežní tlumočníci, přísežní

¹ Např. publikace *Dějiny právnického stavu a právnických profesí*. 2. vyd. Praha: Ediční středisko Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 1999; ADAMOVÁ, Karolína. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha: LexisNexis CZ, 2005; PRINC, Michal. *Soudnictví v českých zemích v letech 1848–1938 (soudy, soudní osoby, dobové problémy)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015; či SCHELLE, Karel a Jiří BÍLÝ. *Dějiny českého soudnictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2018.

² První samostatné, avšak pouhých 38 stran čítající pojednání o soudních tlumočnicích, předložil PRAŽÁK, Josef. *Předpisy o přísežných tlumočnicích s nástinem jejich použití v praxi*. Praha: V. Linhart, 1939; podrobnější poznámky k postavení soudních tlumočnicků nalezneme pouze v komentářích SEEMANN, Miloš a Dušan KOKAVEC. *Zákon o znalcích a tlumočnicích a súvisiace predpisy*. Bratislava: Obzor, 1990; DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnicích: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009; Stručný přehled o vývoji soudního tlumočení podal DÖRFL, Luboš. Soudní tlumočníci. In: SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin, XIV. svazek – Soudnictví*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 792–793.

³ Od roku 2007 vydává spolek Komora soudních tlumočnicků ČR dvakrát ročně informační bulletin s názvem *Soudní tlumočnické*, který dokumentuje problémy, se kterými se příslušníci této profese potýkají v posledním desetiletí. V předcházejícím období rozesílal tento spolek *Informace pro členy KST ČR*, které však nejsou dostupné ve veřejných knihovnách.

⁴ VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní. Díl pátý, Tabák – Živnost zlatnická*. Praha: vlastním nákladem, s. 90.

⁵ PRAŽÁK, Josef. *Předpisy o přísežných tlumočnicích s nástinem jejich použití v praxi*. Praha: V. Linhart, 1939, s. 13.

tlumočníci, tlumočníci či soudní tlumočníci. V dobové němčině devatenáctého a dvacátého století je pak soudní tlumočnick označován jako: *Gerichtsdolmetsch*, *beständig beeideter Gerichtsdolmetsch*, *beständig verpflichteter Gerichtsdolmetsch*, *Gerichtsdolmetscher* či jen *Dolmetsch* nebo *Dolmetscher*. V tomto příspěvku je pro přehlednost používán jednotně pojem soudní tlumočnick či jen tlumočnick.

1 Počátky právní regulace soudního tlumočení a postavení soudních tlumočnicků v období monarchie

Systematickou úpravu soudního tlumočení rakouské právo v období osvícenského absolutismu neznalo. První zmínku o soudních tlumočnicích a nutnosti jejich přibrání v trestním řízení lze v moderních rakouských kodifikacích najít poprvé až v trestním zákoníku z roku 1803 (§ 356). Pokud byl obviněný znalý pouze jazyka, který vyšetřující úředník neovládal, musel být k výslechu přizván tlumočnick, který uměl v této řeči číst a psát. Výslechu se účastnil ještě minimálně jeden přísedící s týmiž jazykovými znalostmi. Tlumočnick byl povinen složit přísahu, že „*přetlumočí otázky z úst úředníka a odpovědi z úst vyslychaného beze změny, přesně a věrně, dále že nic nevypustí nebo nepřidá, a že všechno napíše tak, jak to slyšel*“. Nebyl-li v obvodu trestního soudu k dispozici ani jeden tlumočnick či přísedící, který by ovládal stejný jazyk jako vyslychaná osoba, bylo to nutné oznámit nadřazenému soudu, který mu tlumočnicka nebo přísedícího přidělil, či zařídil, aby byl obviněný převezzen k soudu, u kterého se nacházel úředník se znalostí požadovaného jazyka. Při sepisování protokolu z výslechu se na jeho levou stranu uváděla otázka položená v jazyce soudu a hned pod ní překlad, na pravou stranu se pak zapsala odpověď vyslychaného nejprve v jeho řeči a poté její překlad do jazyka soudu. Trestní zákoník také přiznával tlumočnickovi nárok na odměnu ve výši max. jednoho zlatého denně, pokud se nejednalo o zaměstnance soudu či jiného státního úředníka.⁶

Základním a jediným právním předpisem, který na dalších bezmála 120 let až do přijetí zákona č. 167/1949 Sb., o stálých přísedících znalcích a tlumočnicích upravoval v českých zemích postavení soudních tlumočnicků, byl dvorský dekret z prosince 1835.⁷ Neupravoval však činnost soudních tlumočnicků systematicky a jako celek, nýbrž pouze některé její aspekty.

Tento dvorský dekret stanovil stranám sporu povinnost přiložit v rámci soudního řízení k listinám vyhotoveným v jiném jazyce, než byl jazyk používaný u soudu či jazyk užívaný v dané zemi, jejich soudně ověřený překlad do těchto jazyků. U apelačních soudů v hlavních městech zemí, případně i u sborových soudů ve větších městech, měl být vzat trvale

⁶ SCHOPF, Franz Joseph. *Das vorgeschriebene Strafverfahren in schweren Polizei-Uebertretungs-Angelegenheiten: für die deutschen, böhmischen und galizischen Provinzen: mit besonderer Rücksicht auf die Vorbereitung der Prüfungskandidaten in Fragen und Antworten*. Praha: Carl Wilhelm Medau'sche Verlagsbuchhandlung, 1849, s. 145.

⁷ Dvorský dekret ze dne 22. 12. 1835 určený všem apelačním soudům, otištěn ve Sbirce z. s. pod č. 109, s. 65.

pod přísahu potřebný počet tlumočnicků, pokud se tak již nestalo v minulosti. Tlumočníci měli být jmenováni apelačními soudy především z řad advokátů a notářů. Pokud nemohl být překlad vyhotoven žádným ze stálých přísežných soudních tlumočnicků, byl soudce soudu první instance povinen vyhledat vhodného překladatele a vzít ho do přísahy. Dobový článek shrnující tehdejší realitu k tomu uvádí: „*Tlumočnickem je advokát nebo notář, dvorní agent či kancelista, který kromě toho vykonává ještě další úřad. Úřad soudního tlumočnicka je stále pouze vedlejší zaměstnání, kvůli němuž nesmí být zanedbáváno hlavní povolání. Důsledkem toho je, že překlad je vyhotoven teprve po 14 dnech, mnohdy až po 4 týdnech.*“⁸

V drtivé většině případů jak v období rakouské monarchie, tak i po vzniku Československa soudní tlumočnick nevykonával soudní tlumočení jako svou hlavní činnost, ať již jako tzv. svobodné povolání či živnost, nýbrž pouze jako činnost vedlejší. Nepředstavovalo pro něj tedy hlavní a jediný zdroj obživy, ale jen formu a možnost přivýdělku. Minimálně v českých zemích byl v období před i po roce 1918 dostatek zaměstnanců na soudech a státních úřadech, kteří byli schopni porozumět listinám vyhotovených v němčině a češtině, takže nebylo nutné zadávat soudním tlumočnickům vyhotovení překladů do či z těchto dvou nejrozšířenějších jazyků. Až do 20. října 1860 se u soudů v korunních zemích používala převážně němčina, především pak v písemném styku.⁹ Potřeba překladů do či z jazyka národa vyskytujícího se na území rakouské monarchie nebyla tedy obzvláště velká a k využívání soudních tlumočnicků pro překlady do dalších evropských jazyků došlo až na konci devatenáctého století a na počátku století dvacátého v souvislosti s rozvojem obchodu, činností zahraničních společností v Rakousku a s tím i spojeným častějším výskytem mezinárodního prvku v právních vztazích.

Dvorský dekret z roku 1835 poprvé stanovil náležitosti tlumočnické doložky, avšak její přesné znění neuváděl. Na konci překladu byl tlumočnick povinen na svou čest prohlásit, že překlad souhlasí s originálem, dále vyznačit rok a den vyhotovení překladu a připojit svůj podpis a otisk své pečeti. Měla-li být listina použita mimo bydliště soudního tlumočnicka, musel jeho podpis ověřit ještě soud, u kterého byl tlumočnick vzat do přísahy. V příručce z roku 1852 obsahující vzory nejrůznějších právnických podání je možné nalézt vzor tlumočnické doložky nazvané „potvrzení překladu“, která měla následující znění: „*Překlad tento byl s nekolikovaným francouzským prvopisem doslovně stejného znění shledán. V Kutné Hoře, 22. listopadu 1851, Eduard Nosek, v.r., notář a soudní přísežný tlumočnick (m.p.).*“¹⁰

Soudní tlumočníci byli povinni vyhotovovat překlady soukromým osobám na jejich žádost a za úplatu. Pokud se soudní tlumočnick nedohodl se soukromou osobou na výši odměny, stanovil ji soud. Překlad vyhotovený soudním tlumočnickem musely soudy

⁸ GÖTZE. Zur Reform des Dollmetscherwesens. *Allgemeine österreichische Gerichtszeitung*, 1861, roč. 12, č. 137, ze dne 14. 11. 1861, s. 1.

⁹ Ibid.

¹⁰ VOČADLO, Jan. *Český právník: ku potřebě advokátů, notářů, úředníků a právníků vůbec*. Praha: Jaroslav Pospíšil, 1852, s. 97.

i ostatní úřady považovat za správný. Pokud strana sporu namítla jeho nesprávnost, mohla za pomoci dvou či více znalců prokázat opak. Nově byla stanovena povinnost připojit při vkladu listin do veřejných knih, které nebyly sepsány v jazyce soudu či v jazyce užívaném v dané zemi, jejich překlad vyhotovený soudním tlumočnickem. Dvorský dekret upravoval pouze pořizování překladů, nikoliv tlumočení. Důvod spočíval v tom, že se v té době ještě plně nerozvinula zásada ústnosti v soudním řízení.¹¹

Ustanovení o tlumočnících a jejich přibírání v trestním procesu je možné nalézt v trestních řádech z let 1850, 1853 a 1873. Ty prakticky jen s drobnými formulačními odchylkami převzaly dosavadní úpravu uvedenou v trestním zákoníku z roku 1803, která je nastíněna výše. V prozatímním trestním řádu z roku 1850 byla nově stanovena vyšetřovacímu soudci povinnost, aby si nechal přeložit od přísedícího tlumočnicka listiny důležité pro vyšetřování psané „v jazyku u soudu neobyčejném“ a tento překlad vložil do spisu. Také bylo možné využít soudního tlumočnicka jako zapisovatele k sepsání protokolu z výslechu. Změny doznala od roku 1853 úprava odměňování, která za ústní překlad listiny přiznávala tlumočnickovi odměnu dvacet krejcarů (od roku 1873 to bylo 50 krejcarů), za vyhotovení písemného překladu dva zlaté za každý arch. Poprvé v našich dějinách zde bylo stanoveno, kolik textu se má nacházet na jedné straně (archu), tedy faktické vymezení dnešní jedné normostrany. Aby bylo možné honorovat jeden arch, musel vykazovat rozsah minimálně třiceti řádků a šestnáct až osmnáct slabik na jeden řádek. Pokud byl tlumočnick přivzat k soudnímu výslechu zároveň jako přísedící, náležela mu odměna ve výši jednoho zlatého (od roku 1873 dvou zlatých) za půl dne a pokud byl pověřen sepsáním protokolu, činila jeho odměna jeden zlatý a třicet krejcarů (od roku 1873 tři zlaté).¹²

Odměna vyplácená tlumočnickovi se stala s postupem doby předmětem kritiky, protože v dalších letech nedocházelo k jejímu zvýšení, což neodpovídalo nárůstu cen. Vídeňský advokát a tlumočnick Julius Ullmann k tomu podotkl: „*Jaký advokát by chtěl ráno vstávat, úderem deváté být u soudu a tam zůstat až do půl drubé, aby se ponořil do právního případu, přeložil všechny projevy a otázky, zdůraznil cizinci zdejší právní situaci v jeho mateřské řeči a nechal si za to vyplatit honorář [...] dva zlaté rakouské měny? Průmyslník nebo inženýr, který působí jako znalec, obdrží bez námitek za půl dne honorář ve výši 20 zlatých a za delší posudek ještě mnohem více [...] Bylo by méně urážející, kdyby stát hned vyžadoval provedení tlumočnické činnosti z moci úřední bezplatně.*“¹³

¹¹ KOHL, Gerhard. 100 Jahre Gerichtsdolmetscher. Rechtshistorische Beobachtungen und Forschungsperspektiven. In: *100 Jahre ÖVGD. Festschrift*. Wien: Österreichischer Verband der allgemein beideten und gerichtlich zertifizierten Dolmetscher, 2020, s. 23.

¹² *Patent císařský a nový soudní řád trestní: daný dne 29. července 1853*. Praha: Z tiskárny místodržitelské, 1862, s. 53, 54 a 137.

¹³ ULLMANN, Julius. Der Gerichtsdolmetsch und sein Gebührenanspruch. *Allgemeine österreichische Gerichtszeitung*, 1896, roč. 47, č. 50, s. 415–416.

Trestní řád z roku 1873¹⁴ stanovil povinnost účasti tlumočnicka i při výslechu svědka, pokud tento neovládal jazyk používaný u soudu a vyšetřující soudce a zapisovatel nebyli jeho řeči znalí. V případě složitějších překladů umožnil tento trestní kodex soudu zvýšit odměnu tlumočnicka o polovinu a také výslovně tlumočnickům přiznával nárok na cestovné a stravné. Jejich vyplacení společně s tlumočným měl soud pokud možno provést ihned, či jim ho zdarma zaslat.¹⁵

1.1 Tlumočnick v civilním řízení

V oblasti civilního procesu se první zmínka o soudních tlumočnicích objevila až v tzv. nesporném patentu z roku 1854,¹⁶ který upravoval průběh nesporného řízení. V něm byla zakotvena povinnost soudce, který neovládal jazyk, v němž byla listina sepsána, aby přibral tlumočnicka, jehož úkolem bylo sdělit podstatný obsah písemnosti. Tlumočnick musel na svou čest prohlásit a na konci překladu vyznačit, že souhlasí s prvopisem, připojit datum vyhotovení, svůj podpis a pečeť.

Nesporný patent sám neobsahoval způsob jmenování tlumočnicků, nýbrž odkazoval na dekret z roku 1835. V případě, že překlad nemohl vyhotovit žádný ze stálých přísežných soudních tlumočnicků, byl soud první instance oprávněn ustanovit tlumočnicka pro jednotlivý případ a vzít ho do přísahy.

Stranám sporu nebyla uložena povinnost, aby přikládaly ověřené překlady k listinám sepsaným v jiném jazyce, než který využíval soud ve sporném či nesporném řízení.¹⁷ Avšak pokud strany požádaly soudního tlumočnicka, aby jim soudně ověřený překlad vyhotovil, byl tento povinen této žádosti vyhovět. Pokud by se vzájemně nedohodly na odměně za překlad, stanovil ji soud. Překlad přísežného tlumočnicka se považoval za správný, avšak každá ze stran sporu mohla jeho nesprávnost prokázat dvěma nebo více znalci podle předpisů soudního řádu. Soud byl od soudních tlumočnicků oprávněn žádat bezplatné vypracování překladu, který potřeboval využít v nesporném civilním řízení, což bylo ze strany tlumočnicků značně kritizováno. Pokud se však v rámci civilního sporného řízení jeden soud v rámci habsburského soustátí obrátil na jiný s žádostí o poskytnutí právní pomoci (např. výslech svědka) a tuto žádost zaslal ve svém jazyce, jenž se odlišoval od jazyka používaného dožádaným soudem, a dožádaný soud si nechal

¹⁴ K jazykovým ustanovením trestního řádu z roku 1873 podrobněji KALLAB, Jaroslav. Osnova jazyková a její poměr k trestnímu řádu. *Právník*, 1909, roč. 48, s. 593–605.

¹⁵ K funkci tlumočnicka v trestním řízení např. ŠTORCH, František. *Řízení trestní rakouské. Díl I.* Praha: Tiskem a nákladem J. Otty, 1887, s. 196 a 197.

¹⁶ Císařský patent ze dne 9. 8. 1854, č. 207/1854 ř. z., kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech.

¹⁷ VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní. Díl pátý, Tabáké – Živnost zlatnická.* Praha: vlastním nákladem, s. 90–91.

od soudního tlumočníka tuto žádost přeložit, nenesla náklady na vyhotovení soudně ověřeného překladu strana sporu.¹⁸

Dalším předpisem upravujícím tlumočnickou činnost v civilním řízení byl civilní řád soudní z roku 1895,¹⁹ doplněný jednacím řádem pro soudy prvního a druhého stupně z roku 1897.²⁰ Ten stanovil pro případ, že se „*účastní na jednání svědci, znalci nebo jiné osoby, jež řečí, ve které se jednání vede, jsou neznalé a nemohou se také vyjádřiti ani v řeči, které soudci i zapisovatel mocní jsou, budiž soudcem k jich výsledku přibrán tlumočník*“. Povinnost přibrat tlumočníka se však nevztahovala na případ, kdy procesní zástupce (advokát) jedné ze stran nebyl znalý jazyka soudu. Tlumočník ustanovený pro řeč hluchoněmých byl přibrán k jednání s osobami hluchými, němými a hluchoněmými. Pokud byl při soudním jednání přibrán tlumočník, měl protokol z jednání obsahovat jeho jméno. Společně se stranami sporu a soudcem ho soudní tlumočník podepisoval. Náklady na tlumočení před soudem se započítávaly do soudních výloh, které byla povinna uhradit strana, jež ve sporu podlehla.

1.2 Tlumočník a notářská činnost

Potřeba soudně ověřeného překladu se objevovala také v rámci notářské činnosti. Všechny tři notářské řády z devatenáctého století (1850, 1855 a 1871) obsahovaly několik paragrafů, které upravovaly postup pro případ, že notář měl co do činění s listinami vyhotovenými v cizím jazyce či s účastníky, kteří byli znalí jen jiného jazyka, než byl jazyk v dané zemi obvyklý. Je možné říci, že úprava ve všech třech notářských řádech se od sebe zásadně neodlišovala, proto níže bude nastíněna úprava pouze podle notářského řádu z roku 1871,²¹ který na našem území platil nejdéle, a to až do roku 1949. Notář byl povinen sepsat notářský zápis v jazyce, který byl v dané zemi obvyklý, v jiném jazyce pak pouze na žádost stran a v případě, že byl notář zároveň jmenován soudním tlumočníkem pro danou řeč. Zároveň k notářskému zápisu musel připojit svůj překlad. Pokud některá ze stran neovládala jazyk vyhotovovaného notářského zápisu, zavdávalo to důvod pro přibrání soudního tlumočníka.

1.3 Seznamy soudních tlumočnicků

Až do konce 19. století nebylo upraveno, jakým způsobem by měly soudy vést seznamy soudních tlumočnicků, a také nebyly uveřejňovány žádné oficiální seznamy v některé

¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudního a kasačního dvora ze dne 4. 11. 1886, č. 12.865, publikované pod č. 201 v příloze k Věstníku Ministerstva spravedlnosti, 1886, roč. 2, s. 181–182.

¹⁹ Zákon ze dne 1. 8. 1895, č. 112/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských právních rozepřích (civilní řád soudní).

²⁰ Nařízení Ministerstva spravedlnosti ze dne 5. 5. 1897, č. 112/1897 ř. z., kterým nový řád jednacích pro soudy první a druhé stolice se vydává.

²¹ Zákon ze dne 25. 7. 1871, č. 75/1871 ř. z., jímž se zavádí nový řád notářský.

z tehdejších publikačních sbírek. To se změnilo v roce 1897 nařízením Ministerstva spravedlnosti, na jehož základě bylo předsedům sborových soudů první instance uloženo, aby mu zaslali úplný seznam stálých soudních tlumočnicků působících v jejich obvodu. Pokud bylo pro určitý jazyk předvídáno ustavení stálého soudního tlumočnicka a toto místo nebylo obsazeno, bylo to nutné v seznamu vyznačit. V dalších letech byly soudy povinny zasílat ministerstvu každoročně vždy v druhé polovině prosince upravené aktuální seznamy.²² Ministerstvo spravedlnosti však bylo na základě zasílaných informací ze seznamů soudních tlumočnicků konfrontováno s velmi různorodou a s platnou právní úpravou rozpornou praxí jejich jmenování. Jak se ukázalo, v některých případech byli stálí soudní tlumočníci vzati do přísahy, a tedy jmenováni, přímo soudem první instance (okresním soudem) namísto vrchním zemským soudem (*Oberlandesgericht*), což bylo v rozporu s dvorským dekretem z roku 1835. Vrchní zemské soudy měly proto rozhodnout, zda tlumočníci, které samy nejmenovaly, budou ve své funkci potvrzeni, či svého úřadu zproštěni.²³

První seznamy soudních tlumočnicků byly publikovány ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti v roce 1897, a to podle obvodů devíti vrchních zemských soudů, které působily v Předlitavsku (Vídeň, Praha, Brno, Štýrský Hradec, Innsbruck, Terst, Krakov, Lvov a Zadar). Největší počet soudních tlumočnicků byl jmenován Vrchním zemským soudem ve Vídni, přičemž jako tlumočníci pro český jazyk u něj působilo 19 osob. Podíváme-li se na první sestavené seznamy soudních tlumočnicků v Čechách a na Moravě, tak u pražského vrchního zemského soudu bylo činných 36 soudních tlumočnicků, a to pro angličtinu (6), francouzštinu a italštinu (5), polštinu a srbštinu (3), češtinu, maďarštinu, chorvatštinu a latinu (2), němčinu, hebrejštinu, rumunštinu, ruštinu, španělštinu a řeč hluchoněmých (1). Brněnským vrchním zemským soudem bylo jmenováno jen 10 soudních tlumočnicků pro pouhé čtyři jazyky (angličtinu, francouzštinu, polštinu a maďarštinu).²⁴ Zajímavé jistě je, že až do zániku rakousko-uherské monarchie v roce 1918 nebyl v Brně jmenován žádný soudní tlumočnick pro český a německý jazyk. Znatelně vyšší počet soudních tlumočnicků působících v obvodu vídeňského či pražského vrchního zemského soudu je možné vysvětlit tím, že se v těchto městech v právní praxi vyskytoval častěji zahraniční prvek než např. v Brně. Často také byl jeden tlumočnick ustanoven i pro více jazyků současně. Tak např. Znojemský týdeník z roku 1900 informoval o jistém vídeňském hotelovém portýrovi Hermannu Hufferovi, který byl jmenován tlumočnickem pro celkem šest jazyků. Jak k tomu dodal autor této novinové zprávy, „*tato skutečnost*

²² Nařízení Ministerstva spravedlnosti ze dne 19. 2. 1897, č. j. 3731 týkající se seznamů stálých soudních tlumočnicků, publikováno pod č. 6 ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, roč. 1897, s. 29.

²³ Nařízení Ministerstva spravedlnosti ze dne 12. 6. 1897, č. j. 12697 týkající se jmenování stálých soudních tlumočnicků, publikováno pod č. 24 ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, roč. 1897, s. 184.

²⁴ Seznam stálých přísežných soudních tlumočnicků v obvodech devíti vrchních zemských soudů, publikován jako sdělení ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, roč. 1897, s. 157–173.

*působí při pohledu na úřední seznamy o to pozoruhodněji, neboť vzdělání soudní tlumočníci (soudci, advokáti, notáři atd.) ovládají jen jeden či dva jazyky*²⁵

V seznamech soudních tlumočnicků se kromě řeči, pro kterou byl tlumočnick ustanoven, uvádělo rovněž jeho povolání a adresa. Tyto seznamy tak poskytují velmi dobrý přehled o sociálním postavení soudních tlumočnicků a jejich působišti. Z velké většiny se jednalo o advokáty, profesory na pražské univerzitě či na středních školách nebo o knihovníky. Podle prvního sestaveného seznamu z roku 1897 měli v drtivé většině všichni sídlo v Praze, pouze po jednom pak v Plzni a v Jablonci. Obdobné to bylo i u Vrchního zemského soudu v Brně, kde se jednalo o advokáty, radu zemského soudu, středoškolského profesora a knihkupce. Kromě Brna pocházeli z Prostějova, Opavy a Uherského Hradiště.

Nahlédneme-li do dostupných seznamů soudních tlumočnicků z období monarchie, můžeme v nich narazit na některá známá jména, kam patří např. advokát a po vzniku Československa vynikající tlumočnick v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění Friedrich Adler (1857–1938), advokát a pozdější profesor na pražské české právnické fakultě Emanuel Tilsch (1866–1912), advokát a propagátor česko-francouzských vztahů Ladislav Pinkas (1863–1936), advokát a pozdější politik Ludwig Czech (1870–1942) či lektor anglického jazyka na pražské univerzitě a spisovatel Josef Václav Sládek (1845–1912).

Seznamy soudních tlumočnicků byly ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti publikovány vždy na začátku roku a v jeho průběhu se pak zveřejňovala jména nově jmenovaných. Další seznam soudních tlumočnicků byl otištěn v roce 1899, následující až v roce 1906 a poté pravidelně každé dva roky. S postupem let stále narůstal nejen počet soudních tlumočnicků vedených v seznamech, nýbrž se i rozšiřoval počet jazyků, pro které byli soudní tlumočnicki jmenováni. Nově bylo možné soudně tlumočit např. do jidiš, nizozemštiny, portugalštiny, ukrajinštiny či slovinštiny. K největšímu nárůstu došlo v roce 1909, kdy v Čechách působilo 77 soudních tlumočnicků, na Moravě a ve Slezsku pak 23. Výkon tlumočnické funkce již nebyl vázán jen na Prahu či Brno jako zemská hlavní města, nýbrž soudní tlumočnicki působili nově i v menších městech. Rovněž se již nejednalo prakticky výlučně o advokáty či vysokoškolské a středoškolské profesory jako v předcházejícím období, nýbrž nově i o příslušníky jiných povolání.²⁶

Tlumočnická činnost zůstala na dlouhou dobu pro ženy nepřístupná, což byl důsledek toho, že ženám nebylo před rokem 1918 umožněno získat právnické vzdělání. První žena byla v celé rakouské monarchii jmenována soudní tlumočnicki v roce 1909 u Vrchního zemského soudu v Innsbrucku a až do zániku monarchie působilo jako tlumočnice

²⁵ *Znaimer Wochenblatt*, 1900, roč. 51, č. 71, s. 8.

²⁶ Seznamy stálých přísežných soudních tlumočnicků v obvodech devíti vrchních zemských soudů, publikovány jako sdělení ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, roč. 1897, s. 157; roč. 1899, s. 103; roč. 1906, s. 39; roč. 1908, s. 7; roč. 1910, s. 31; roč. 1912, s. 15; roč. 1914, s. 26; roč. 1916, s. 31 a roč. 1918, s. 49.

celkem 17 žen u pěti z celkem devíti obvodů vrchních zemských soudů.²⁷ Z nich byl nejpokrokovější pražský vrchní soud, který jmenoval celkem šest soudních tlumočnic, první z nich nalezneme v seznamu soudních tlumočnicků v roce 1914. Jednalo se většinou o ženy v domácnosti, v kolonce povolání bylo uvedeno např. manželka lékaře, manželka obchodníka či manželka daňového úředníka. Na Moravě až do zániku monarchie žádná soudní tlumočnice nepůsobila.

O jmenování soudních tlumočnicků informovaly v krátkých zprávách noviny či odborné právnícké časopisy. Informace měly např. následující podobu: „*Pan Dr. Václav Melichar, advokát a soudní tlumočnick italského jazyka v Praze, byl jmenován soudním tlumočnickem a vzat do přísahy Vrchním zemským soudem také pro překlady z češtiny do němčiny a z němčiny do češtiny u zdejšího zemského soudu.*“²⁸ Uveřejnění zpráv o jmenování soudních tlumočnicků jistě překvapí také v případě některých novin či časopisů, jako byl ve Vídni a v Brně vydávaný Časopis pro porodní báby (*Hebammenzeitschrift*)²⁹ či brněnský Židovský hlas lidu (*Jüdische Volksstimme*).³⁰ V právníckých časopisech je možné ojediněle nalézt i nabídky služeb soudních tlumočnicků. Jako příklad lze uvést nabídku určenou c. k. soudům v obvodu Vrchního soudu ve Vídni na promptní dodání překladů v řeči srbsko-chorvatské,³¹ z období po vzniku Československé republiky pak inzerát otištěný v časopise Právník: „*Dr. Arnošt Fr. Meisl, advokát a soudní tlumočnick československé řeči ve Vídni VII., Kirchengasse č. 48, započal po svém návratu do civilního stavu svoji pravidelnou činnost.*“³²

1.4 Tlumočnická pečeť

V devatenáctém století nebyly vydány žádné instrukce, které by stanovily, jaké náležitosti má mít tlumočnická pečeť (razítko). Když však Ministerstvo spravedlnosti zjistilo, že se rozmohla praxe, kdy soudní tlumočníci uváděli na svých tlumočnických pečetích a vývěsních štítech označení „c. k.“ a císařskou orlici, uložilo předsedům sborových soudů první instance a předsedům okresních soudů, aby vydali příslušná opatření k zamezení jejich neoprávněného užívání. Pokud by soudní tlumočníci tato opatření nerespektovali, byli je předsedové soudů povinni nahlásit politickým úřadům k zahájení dalších úkonů. K označení „c. k.“ a k užití císařské orlice na svém razítku či vývěsním štítě byli podle novely živnostenského řádu z roku 1859³³ oprávněny pouze osoby, které

²⁷ SCHNEIDER, Gabriele. Die ersten Frauen als Gerichtsdolmetscherinnen in Österreich. In: *100 Jahre ÖVGD. Festschrift*. Wien: Österreichischer Verband der allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Dolmetscher, 2020, s. 37–38.

²⁸ *Prager Tagblatt*, 1899, roč. 23, č. 252, 11. 9. 1899, s. 3.

²⁹ *Hebammenzeitschrift*, 1912, roč. 6, č. 6, s. 68.

³⁰ *Jüdische Volksstimme*, 1908, roč. 9, č. 5, s. 6.

³¹ *Allgemeine österreichische Gerichtszeitung*, 1882, roč. 33, č. 68, s. 272.

³² *Právník*, 1919, roč. 58, s. 112.

³³ Zákon ze dne 15. 3. 1883, č. 39/1883 ř. z., jímž se mění a doplňuje řád živnostenský.

obdržely příslušné oprávnění jako zvláštní projev vyznamenání za svou činnost. Mezi ně soudní tlumočníci nenáleželi. Ministerstvo spravedlnosti však připustilo, aby soudní tlumočník svou soukromou pečeť opatřil označením soudní tlumočník, jakož i uvedl jazyk, pro který byl ustanoven.³⁴

2 Soudní tlumočníci v meziválečném období

Nově vzniklá Československá republika převzala z předcházejícího období právní předpisy o soudních tlumočnících, které byly kusé, zastaralé a nejednotné,³⁵ navíc na Slovensku a Podkarpatské Rusi jakožto v bývalých uherských částech monarchie platila až do roku 1949 odlišná právní úprava, než tomu bylo v českých zemích.³⁶

Československá republika navázala na praxi z doby monarchie a ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti každoročně otiskovala seznamy soudních tlumočnicků ve stavu k 1. lednu, jakož i změny, které nastaly v průběhu roku. Předsedové sborových soudů prvního stupně byli povinni zasílat vrchním zemským soudům seznamy stálých soudních tlumočnicků působících v jejich obvodu. Ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti pak byly v průběhu roku otiskovány nastalé změny. Zapisované údaje byly totožné jako v případě seznamů publikovaných před rokem 1918.³⁷ Oproti období monarchie se zásadním způsobem rozšířil počet osob zapsaných v seznamech stálých soudních tlumočnicků. Například v roce 1923 bylo v obvodu Vrchního zemského soudu v Praze činných 150 tlumočnicků, v obvodu brněnského vrchního zemského soudu jich působilo 60. Československá republika již nekladla překážky pro vstup do řad soudních tlumočnicků ženám a v seznamech z meziválečného období již nalezneme větší počet žen, většinou se jednalo o manželky advokátů, učitelky či úřednice. Ženy však stále byly v menšině, přičemž u pražského vrchního soudu jich působilo 18 (12 %) a u brněnského pouze 5 (8 %). Soudní tlumočníci již také nepocházeli prakticky výhradně z Prahy či Brna, ale nově jmenovaní

³⁴ Nařízení Ministerstva spravedlnosti ze dne 19. 12. 1889, č. j. 22335 týkající se odstranění neoprávněného označení „c. k.“ a uvádění císařské orlice na pečeti a vývěsním štítě soudními znalci a tlumočníky, publikováno pod č. 67 ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, roč. 1889, s. 142.

³⁵ Jedinou prací věnující větší pozornost soudním tlumočnickům v meziválečném období, i když pouze na několika stranách, je komentář MRŠTINA, František. *Zákon o základních ustanoveních soudního řízení nesporného*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1931, s. 82–86. Zde se také nachází stručná charakteristika platných rakouských a uherských právních předpisů upravujících soudní tlumočení.

³⁶ Jednalo se o nařízení uherského ministra spravedlnosti z 30. 11. 1916, č. 58.600/1916 I.M. o soudních tlumočnících, které bylo změněno výnosem Ministerstva spravedlnosti ze dne 16. 3. 1923, č. 13.547/23, publikovaném pod č. 9 ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, 1889, roč. 5, s. 59 a výnosem Ministerstva spravedlnosti ze dne 14. 4. 1923, č. 18.023, publikovaném pod č. 13 ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, 1889, roč. 5, s. 81.

³⁷ Výnos Ministerstva spravedlnosti ze dne 14. 1. 1923 č. 51.271 o uveřejňování seznamu stálých (soudních) tlumočnicků ve Věstníku, publikován pod č. 38 ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, 1923, roč. 5, s. 171.

měli své bydliště ve všech koutech republiky (i když pořád více než polovina pocházející z českých zemích působila v Praze a dvě třetiny moravských v Brně). Podívalíme-li se na vykonávaná hlavní povolání, většina tlumočnicků byla advokáty, advokátními koncipienty nebo vysokoškolskými či středoškolskými profesory. Rovněž seznam tlumočených jazyků se podstatně rozšířil.³⁸ Ze známých osobností zapsaných v seznamech soudních tlumočnicků v meziválečném období je možné jmenovat např. soukromého docenta a plzeňského advokáta JUDr. Vladimíra Mandla, mimořádného profesora pražské právnické fakulty JUDr. Bedřicha Andrese či brněnského advokáta JUDr. Hynka Bulína staršího.

Z publikovaných seznamů stálých soudních tlumočnicků je rovněž patrné, že celá řada z nich byla ustanovena pro více jazyků či byla oprávněna překládat z cizího jazyka nejen do češtiny, nýbrž i do němčiny, ruštiny, angličtiny či francouzštiny. To svědčí o velké jazykové vybavenosti tehdejších advokátů, státních úředníků či učitelů, kteří si němčinu osvojili většinou během svých studií a německy hovořili na špičkové úrovni.

V roce 1921 byla nově upravena tlumočnická doložka, která měla následující znění: „*Osvědčuji, dovolávaje se své přísahy, jako tlumočnické ustanovený dekretem vrchního soudu v... ze dne... Pres..., že tento překlad souhlasí úplně s prvopisem sepsaným v jazyku...*“ Tlumočnická doložka musela být vždy sepsána ve státním (tj. československém) jazyce a uvedena na prvním místě, poté mohla fakultativně následovat doložka v jazyce překladu.³⁹

V období první Československé republiky se rozmohla praxe, že některé soudy požadující soudně ověřený překlad nekontaktovaly soudního tlumočnicka přímo s žádostí o vyhotovení překladu, nýbrž se nejprve obrátily na soud podle bydliště dotčeného tlumočnicka. Soud pak žádost o překlad tlumočnickovi postoupil. Přitom dožadovaný soud byl povinen uhradit odměnu tlumočnicka ze svého úředního paušálu a k náhradě dožadujícím soudem již nedocházelo. Jelikož tento postup byl v rozporu se zásadou úspornosti a zbytečně protahoval a znesnadňoval řízení, Ministerstvo spravedlnosti uložilo v roce 1927 soudům, aby se tohoto postupu vyvarovaly a na soudní tlumočnický se obracely přímo.⁴⁰

2.1 Jazykový zákon a jeho aplikace na soudní tlumočnický

Podívalíme-li se do seznamů soudních tlumočnicků ze začátku dvacátých let, zjistíme, že velké množství soudních tlumočnicků nepřekládalo z určitého cizího jazyka do jazyka českého, nýbrž do jazyka německého. Vzhledem k tomu, že Československo bylo stejně jako předtím Rakousko-Uhersko mnohonárodnostním státem, hrál jazyk a jeho

³⁸ Seznam stálých přísežných tlumočnicků pro obvod Vrchního zemského soudu v Praze a v Brně dle stavu z 1. ledna 1923, publikován ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, 1923, roč. 5, s. 66–77.

³⁹ Sdělení Ministerstva spravedlnosti č. 36 o úpravě ověřovacích doložek, publikované ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, 1930, roč. 12, s. 100.

⁴⁰ Sdělení Ministerstva spravedlnosti č. 26 o přímém styku mezi soudy a soudními tlumočnický, publikované ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, 1927, roč. 9, s. 27.

používání v úředním styku zásadní roli. To upravil národnostními menšinami mnohokrát kritizovaný⁴¹ jazykový zákon z roku 1920,⁴² který vycházel z československého jazyka jako ze státního oficiálního jazyka, v němž jednaly soudy, úřady, ústavy, podniky a orgány Československé republiky. Podrobnější úprava byla vydána formou vládního nařízení až v roce 1926,⁴³ které mj. specifikovalo jazykové znalosti požadované po státních zaměstnancích. Ustanovení § 2 prohlásilo soudní tlumočníky společně s notáři, zeměměřiči, autorizovanými civilními techniky či báňskými inženýry za orgány republiky ve smyslu jazykového zákona. Pro tlumočníky německé, maďarské, polské či rusínské národnosti, kteří tlumočili do své mateřštiny, to mělo dalekosáhlé důsledky, protože museli prokázat, že jsou znalí státního jazyka a schopní v něm zastávat svůj úřad a samostatně jednat se stranami. Ve XII. části prováděcího nařízení pak byly specifikovány požadavky na znalosti státního jazyka.

Prokázat jazykovou způsobilost bylo možné buďto předložením vysvědčení ze školy, kde byl státní jazyk vyučovacím jazykem, nebo vykonáním speciální jazykové zkoušky. Pro soudní tlumočníky z řad jazykových menšin bylo však prakticky nemožné, aby se naučili ve velmi krátké době českému jazyku na požadované úrovni. Bez předložení vysvědčení o složení jazykové zkoušky byl soudní tlumočník považován za trvale nezpůsobilého zastávat své služební místo a představovalo to důvod, aby byl vyškrtnut ze seznamu soudních tlumočnicků.⁴⁴

Po vydání prováděcího nařízení k jazykovému zákonu rozeslalo prezidium Vrchního zemského soudu v Praze krajským soudům v Čechách a pražskému zemskému soudu formulář a vyzvalo je, aby jej přeposlali soudním tlumočnickům působícím v jejich obvodu. Ti do něj měli zapsat informace o své znalosti státního jazyka a vyplněné vrátit zpět Vrchnímu zemskému soudu. Nevyplnění dotazníku mělo za následek vyškrtnutí ze seznamu soudních tlumočnicků, jak se o tom mohl přesvědčit tlumočník jazyka anglického a pražský advokát Dr. Franz Wien-Claudi, který tlumočil do jazyka německého. Od soudu obdržel výnos následujícího znění: *„Poněvadž jste odepřel jako stálý soudní tlumočník vyplniti a předložiti výkaz státního jazyka [...], budete své funkce jako tlumočnické jazyka*

⁴¹ Ke kritice jazykového zákona ze strany národnostních menšin a především praxi dosazování českých úředníků do pohraničí nejnověji např. TAUCHEN, Jaromír. *Recht und Sprache. Zur Anwendung des „Sprachenrechts“ der deutschen Volksgruppe in der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte*, Wien: Manz Verlag, 2019, roč. 41, č. 3/4, s. 215–233.

⁴² Zákon ze dne 29. 2. 1920, č. 122/1920 Sb. z. n., podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé.

⁴³ Vládní nařízení ze dne 3. 2. 1926, č. 17/1926 Sb. z. n., jímž se provádí ústavní zákon jazykový pro obor ministerstev vnitra, spravedlnosti, financí, průmyslu, obchodu a živností, veřejných prací a veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, pro veřejné korporace, podléhající těmto ministerstvům v republice Československé, jakož i pro úřady místní samosprávy.

⁴⁴ K jazykovému zákonu z roku 1920 a jeho aplikaci podrobně viz především PETRÁŠ, René. *Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Praha: Karolinum, 2009.

*anglického zřaven a v seznamu tlumočnicků smazán.*⁴⁵ Tento výnos byl však v roce 1929 zrušen Nejvyšším správním soudem pro nezákonnost z důvodů, které uvedeme níže u následujícího případu.

Právě v tomto roce zasáhl Nejvyšší správní soud do povinnosti soudních tlumočnicků stanovené výše uvedeným vládním nařízením, aby se podrobili jazykové zkoušce. Karlovarský advokát Dr. Otto Fleischer byl dekretem prezidia Vrchního zemského soudu v Praze z 28. května 1920 ustanoven soudním tlumočnickem jazyka francouzského a anglického pro překlady do němčiny. O šest let později byl výnosem téhož prezidia vyzván, aby se podrobil zkoušce ze státního jazyka. Když to odmítl s odůvodněním, že není orgánem republiky ve smyslu jazykového zákona, vymazal ho soud ze seznamu soudních tlumočnicků, což následně potvrdilo i Ministerstvo spravedlnosti. Ve své stížnosti namítal, že prováděcí nařízení z roku 1926 je v rozporu s jazykovým zákonem z roku 1920 a že „*orgánem republiky ve smyslu § 1 jazykového zákona lze rozuměti pouze instituce státem zřízené a vydržované a vrchnostenskou mocí nadané. Soudně ustanovený tlumočnick jest však pouze znalcem pro překlady do cizí řeči nebo z ní, a jeho povolání je výdělečné.*“ Nejvyšší správní soud k tomu uvedl, že soudní tlumočníci jsou oprávněni obstarávat fyzickým či právnickým osobám jisté úkony za úplatu a odnětím oprávnění tlumočnick ztratí zdroj svých příjmů. Orgánem republiky pak mohl být jednotlivec jen tehdy, pokud se v jeho osobě soustředila určitá věcná či místní příslušnost jako u soudů či úřadů. Jelikož tlumočníci nebyli vybaveni naprosto žádnou pravomocí jednat za stát a za úplatu měli vyhotovovat překlady pro státní orgány, fyzické a právnícké osoby, zrušil Nejvyšší správní soud rozhodnutí o vyškrtnutí ze seznamu tlumočnicků. Od roku 1929 se tedy soudní tlumočníci nemuseli podrobovat jazykové zkoušce ze státního jazyka.⁴⁶

Prováděcí nařízení k jazykovému zákonu z roku 1926 stanovilo také podrobnější podmínky pro přibrání tlumočnicka osobám, které při výslechu nebo při soudním jednání neovládaly státní jazyk.

2.2 Příprava samostatného zákona o přisežných soudních tlumočnicích

Jelikož bylo Československo mnohonárodnostním státem, soudní tlumočníci byli nepostradatelnou součástí soudního systému zprostředkovávající tlumočení a překlady v právním styku se soudy a správními orgány republiky především příslušníkům německé, maďarské, polské a rusínské národnostní menšiny. Stáli tlumočníci byli obzvláště důležití i vzhledem k tomu, že fyzickým a právnickým osobám bez výzvy soudu vyhotovovali překlady, které požívaly veřejné víry správnosti. Prvorepubliková na export zaměřená ekonomika vyžadovala soudní tlumočnický pro potřeby obchodu a právního styku

⁴⁵ Nález Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 1929, č. 26.495/28, publikovaný pod č. 7815 ve Sbírce nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních, 1929, roč. 11, s. 303.

⁴⁶ Nález Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 1929, č. 3.890/28, publikovaný pod č. 7814 ve Sbírce nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních, 1929, roč. 11, s. 301.

s cizími státy. Tyto okolnosti odůvodňovaly, aby byla odstraněna dosavadní nejednotná úprava a aby byl institut soudních tlumočnicků upraven všeobecně a samostatně. Rozvoj tlumočnické činnosti související s celkovým rozvojem hospodářských poměrů v mezi-válečném Československu vyžadoval, aby byly vydány dokonalejší předpisy o výkonu tlumočnické činnosti, především pak týkající se toho, jakým způsobem se má prokazovat znalost jazyků, jak bude dohlíženo na soudní tlumočnický a jakým způsobem budou odměňováni.⁴⁷

Návrh zákona o přísězných tlumočnicích vypracovalo Ministerstvo spravedlnosti v roce 1935. Příslušným referentem byl soudní rada JUDr. Karel Loula (dočasně přidělený na Ministerstvo spravedlnosti), kterého je jistě možné považovat za jednoho z autorů. Návrh byl 15. června 1935 rozeslán ostatním ministerstvům, prezidiím vrchních soudů, notářské a advokátní komoře, Sdružení československých soudců v Praze a Vereinigung der deutschen Richter v Chebu k podání připomínek.⁴⁸ Připomínkové řízení trvalo téměř dva roky a po jeho ukončení byl návrh zákona předložen Senátu Národního shromáždění, k čemuž došlo až v říjnu 1937. Jednání však uvázla počátkem ledna 1938 v subkomitétu ústavně právního výboru Senátu.⁴⁹

Osnova z roku 1935 čítající pouhých 27 paragrafů stanovila podmínky pro jmenování stálých přísězných tlumočnicků, požadavky na tlumočnickou doložku a tlumočnickou pečeť, upravovala vedení seznamu tlumočnicků a zaváděla disciplinární řízení s tlumočnickem. Osnova sama tedy neřešila, kdy byly soudy, úřady či notáři povinni v jednání před nimi přibrat tlumočnicka, a přenechávala to procesním předpisům (jednacím řádům soudů, trestnímu řádu apod.).

Osnova zákona rozlišovala mezi stálými přísěznými tlumočnickými a tlumočnickými příležitostnými, kteří byli přibráni z řad osob s potřebnými jazykovými znalostmi v jednotlivém případě, pokud nebyl k dispozici žádný stálý přísězný tlumočnick.

Úkolem soudních tlumočnicků mělo být tlumočení výpovědí vyslychaných osob a překlad listin v řízení u soudů či státních úřadů, vyhotovování překladů pro fyzické a právnické osoby a osvědčování správnosti překladů listin. U úkonů provedených tlumočnickem se presumovala jejich správnost, kterou však mohli účastníci řízení vyvrátit. V tomto případě měl být tlumočnick povinen vrátit odměnu za překlad a nahradit případnou vzniklou škodu.

Podle návrhu se tlumočnickem mohl stát pouze československý státní příslušník, který byl svéprávný, spolehlivý a slovem i písmem ovládal státní jazyk a jazyk, pro který měl být

⁴⁷ NA, fond PMR, kar. 2081 – Důvodová zpráva k Osnově zákona o přísězných tlumočnicích ze dne 16. 6. 1936.

⁴⁸ NA, fond VZS Praha, kar. 2128 – Přípis Ministerstva spravedlnosti ze dne 15. 6. 1935, č. 30010/35-10 o rozeslání osnovy zákona o stálých přísězných tlumočnicích.

⁴⁹ NA, fond PMR, kar. 2081 – Přípis Ministerstva spravedlnosti ze dne 11. 1. 1939 č. j. 1319/39-10 adresovaný Předsednictvu ministerské rady o vládním návrhu zákona o přísězných tlumočnicích.

ustanoven. Právě požadavek znalosti státního jazyka vyvolal v rámci mezirezortního připomínkového řízení poměrně velkou diskuzi a především nesouhlas ministra bez portfeje Dr. Franze Spiny, ke kterému však nebylo přihlédnuto. Na znalosti státního jazyka u soudních tlumočnicků trvalo Ministerstvo vnitra, Ministerstvo unifikací a Ministerstvo školství. Ministerstvo spravedlnosti odůvodňovalo povinnost znalosti státního jazyka tím, že *„tlumočnick má především vykonávat svou působnost po potřebu soudů a státních úřadů a tyto jednají podle předpisů jazykových v jazyku státním [...] Používání stálých přísežných tlumočnicků, kteří by nebyli znalí státního jazyka, by nutně působilo potíže.“*⁵⁰ Požadavek znalosti státního jazyka by jistě vyřadil desítky soudních tlumočnicků německé a maďarské národnosti, kteří překládali z různých jazyků do němčiny. Franz Spina ve svých nesouhlasných přípisech odkazoval na již výše zmíněné nálezy Nejvyššího správního soudu, podle kterých nebyli soudní tlumočníci považováni za státní orgány a nebylo od nich proto možné požadovat znalost státního jazyka tam, kde to nebylo nutně třeba (např. pro soukromé účely).⁵¹ Osnova stanovila pro dosavadní tlumočnický tříletou lhůtu, ve které měli doložit znalost státního jazyka. Kdyby osnova vešla v účinnost, měla by jistě za následek vyškrtnutí drtivé většiny soudních tlumočnicků německé a maďarské národnosti ze seznamů soudních tlumočnicků, neboť za tři roky bylo téměř nemožné naučit se státní jazyk slovem i písmem, jak osnova požadovala.

Podle původní stylizace osnovy, která od roku 1935 doznala drobných formulačních změn, neměli být jako soudní tlumočníci jmenováni veřejní zaměstnanci, ledaže by jiný tlumočnick nebyl pro daný jazyk či na daném místě k dispozici. Proti tomu se však rázně postavilo Ministerstvo školství a národní osvěty, které upozornilo na možné vyloučení učitelů a profesorů v činné službě na veřejných školách nebo ústavech. V praxi byli právě středoškolská a vysokoškolská učitelé hned za advokáty nejčastěji zastoupenými povoláními uvedenými v seznamech soudních tlumočnicků. Navíc právě v jejich řadách bylo možné nalézt filologicky schopné uchazeče o tlumočnickví.⁵² V reakci na to došlo ke změně dotčeného ustanovení tak, že se soudními tlumočnickými neměly stát osoby v činné službě u soudu nebo státního úřadu s výjimkou případů, kdy by nebyl jiný tlumočnick k dispozici.

Žádost o ustanovení soudním tlumočnickem se měla podávat u předsedy buď pražského, či brněnského vrchního soudu, který měl prověřit splnění podmínek pro jmenování a vůbec zjistit potřebu jmenování daného tlumočnicka v obvodu svého soudu. Na jmenování soudním tlumočnickem tedy nebyl právní nárok. Příslahu měl soudní tlumočnick složit

⁵⁰ NA, fond PMR, kar. 2081 – Přípis Ministerstva spravedlnosti ze dne 31. 6. 1937, č. j. 36379/37-10, adresovaný Předsednictvu ministerské rady o vládním návrhu zákona o přísežných tlumočnickích.

⁵¹ NA, fond PMR, kar. 2081 – Přípis Úřadu ministra Dra. Franze Spiny ze dne 16. 9. 1936, č. j. 2094-ai-36m.b.o., adresovaný Předsednictvu ministerské rady o osnově zákona o přísežných tlumočnickích.

⁵² NA, fond PMR, kar. 2081 – Přípis Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 30. 7. 1936, č. j. 87.673/36-L, o osnově zákona o přísežných tlumočnickích.

do rukou předsedy krajského soudu příslušného podle místa jeho bydliště. Seznamy soudních tlumočnicků měly vést vrchní soudy a každoročně je zveřejňovat ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti.

Soudní tlumočníci byli podle osnovy povinni vyhotovit překlad pro státní orgány nebo na žádost občanů a odmítnout ho mohli jen z důležitých důvodů. Poprvé byla soudním tlumočnickům uložena povinnost vést o všech vyhotovených překladech tlumočnický deník. Tlumočníci měli být nově podrobena kárnému dozoru vrchního soudu.

Podle původních předpokladů jejího autora měla osnova vstoupit v účinnost 1. ledna 1936, což se velmi brzy ukázalo jako zcela nereálné. V období první Československé republiky nebyl návrh zákona o přísežných tlumočnicích nikdy v Národním shromáždění schválen a k obnově snah o jeho přijetí ze strany Ministerstva spravedlnosti došlo až v lednu 1939, tedy již v jiných státoprávních poměrech. Vzhledem k tomu, že po vydání zmocňovacího zákona přijímala právní předpisy vláda ve formě vládního nařízení, byly naděje na přijetí samostatného předpisu poměrně vysoké.

Základem nového návrhu⁵³ se stalo znění vládní osnovy předložené Senátu Národního shromáždění v roce 1937 (tisk 550), ve kterém byly provedeny některé změny se zřetelem k novým státoprávním poměrům a k podnětům podaným z řad soudních tlumočnicků. Územní působnost předkládaného návrhu vládního nařízení se však měla vztahovat jen na české země, na Slovensko a Podkarpatskou Rus již nikoliv.⁵⁴ Návrh byl v lednu 1939 rozeslán do meziministerského připomínkového řízení, které však bylo ukončeno až po okupaci.

2.3 Polyglota – pokus o vytvoření sdružení soudních tlumočnicků

Pro soudní tlumočnický nebyla nikdy v její historii vytvořena žádná samosprávná stavovská organizace s povinným členstvím jako tomu bylo u advokátů či notářů, která by sama stanovovala podmínky pro jmenování soudním tlumočnickem, dozírala na výkon tlumočnické činnosti či své členy za provinění proti stavovským předpisům nebo etice také kárně trestala. Ačkoliv v období první Československé republiky existovaly stovky a možná i tisíce nejrůznějších spolků s velmi rozličnou oblastí působnosti, které se staly nedílnou součástí života většiny obyvatel, k ustavení prvního zájmového sdružení soudních tlumočnicků na našem území došlo až 1. března 1938. „Polyglota“, jak se toto sdružení se sídlem v Praze II v ulici Na Poříčí 35 nazývalo, vzniklo zřejmě v souvislosti s diskuzí týkající se přípravy nového samostatného zákona o přísežných tlumočnicích, do které se také následně zapojilo. O jeho činnosti se dochovaly jen kusé informace z denního tisku, ve kterém se jeho vedení na sebe pokoušelo upozornit prostřednictvím krátkých zpráv. Samo si při svém založení vytklo za cíl „*nejen opatřovati spolehlivé překlady*

⁵³ NA, fond PMR, kar. 2081 – Návrh vládního nařízení o přísežných tlumočnicích ze dne 11. 1. 1939.

⁵⁴ NA, fond PMR, kar. 2081 – Přípis Ministerstva spravedlnosti ze dne 20. 1. 1939, č. 2.066/39-10, týkající se vládního nařízení o přísežných tlumočnicích.

pro náš obchod a průmysl, ale též hájiti stavovské zájmy svých členů“.⁵⁵ Sdružení si zřídilo právní komisi, jejímž úkolem byla analýza návrhu připravovaného zákona. Odmítnuta jí byla například zamýšlená povinnost soudního tlumočnicka spočívající v provedení bezplatného překladu pro úřady v rozsahu až do 20 stran. Výbor sdružení předložil své připomínky k návrhu referentovi zákonodárné komise senátoru JUDr. Otakarovi Havelkovi, v nichž rovněž poukázal na některé nejasnosti v jeho stylizaci a požadoval, aby při zpracování nového návrhu byli zástupci sdružení Polyglota přibráni jako poradní orgán.

Sdružení Polyglota začalo být obzvláště aktivní v prvních měsících roku 1939, tedy v nových politických a společenských poměrech těsně před vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava. Koncem února 1939 se na své schůzi vymezilo proti praxi samosprávných a jiných úřadů, které měly od účastníků řízení přijímat podání a doklady v cizím jazyce bez toho, aniž by byl předložen překlad vyhotovený soudním tlumočnickem. Z tohoto důvodu se Polyglota rozhodla, že vyšle na Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo vnitra své zástupce, kteří měli tyto úřady informovat o nesprávném úředním postupu a poškozování finančních zájmů soudních tlumočnicků.⁵⁶

V březnu 1939 pak tlumočníci organizovaní v Polyglotě vyslovili ochotu vyhotovovat překlady hrazené ze státního rozpočtu za polovinu dosavadní sazby. Dále mělo dojít i k navázání spolupráce s podniky z oblasti průmyslu a obchodu prostřednictvím svépomocné nevýdělečné překladatelské kanceláře vytvořené v rámci sdružení Polyglota, která pro ně měla zajišťovat překlady vyhotovované soudními tlumočníky z řad jeho členů. Mělo se tím zajistit, aby nekvalitní překlady dodávané různými překladatelskými kancelářemi neškodily „vývoznímu průmyslu a tudíž i také celému našemu hospodářskému životu“.⁵⁷ Proti nekvalitním překladům a tím i proti konkurenci z řad „obyčejných“ překladatelů se jednatel spolku Polyglota vymezil v roce 1940 následovně: „Kdo obstarával vadné překlady? Tak zvané „překladatelské kanceláře“. Majitelem byl obyčejně Žid bez jakékoliv jazykové kvalifikace, a celým personálem bylo mladé děvče „pro všechno“. Překlady dělal, kdo se právě začínal učit cizímu jazyku, poněvadž to dělal nejlaciněji. Majitel takovéto překladatelské kanceláře zaplatil za stánku pět nebo šest korun a firmám účtoval 30 K i více. Bohužel, překladatelská živnost byla (a jest dosud) u nás živností svobodnou, a je těžko stíhání majitele překladatelských kanceláří.“⁵⁸ Antisemitské postoje u členů vedení sdružení Polyglota je možné spatřovat rovněž v tom, že bezprostředně po zřízení Protektorátu Čechy a Morava se toto sdružení po vzoru pražské advokátní komory rozhodlo vyloučit ze svých řad všechny neárijské členy a nové přihlášky neárijců již nepřijímat.⁵⁹

⁵⁵ Soudní tlumočníci na ochranu svých zájmů. In: *Venkov*, roč. 33, 1938, č. 166 ze dne 17. 7. 1938, s. 4.

⁵⁶ Nesprávná prakse některých úřadů. In: *Venkov*, roč. 34, 1939, č. 50 ze dne 28. 2. 1939, s. 6.

⁵⁷ Soudní tlumočníci na ochranu zájmů našeho průmyslu. *Venkov*, 1939, roč. 34, č. 62 ze dne 14. 3. 1939, s. 9.

⁵⁸ BEJČEK, Antonín Vratislav. Tlumočníci a překladatelé se organisují. Co bude s našimi soudními tlumočníky? *Venkov*, 1940, roč. 35, č. 136 ze dne 13. 6. 1940, s. 4.

⁵⁹ Soudní tlumočníci vylučují neárijsce. *Lidové noviny*, 1939, roč. 47, č. 143 ze dne 19. 3. 1939, s. 7.

V květnu 1940 zřídilo v Praze svou pobočku Říšské sdružení pro tlumočení (*Reichsfachschaft für das Dolmetschewesen*) sdružující tlumočníky a překladatele na území Říše, ve kterém byli organizováni tlumočníci a překladatelé z Protektorátu Čechy a Morava a Říšské župy Sudety.⁶⁰ Ta přebrala agendu překladatelské kanceláře Polygloty a do její české sekce se mohli registrovat i čeští tlumočníci, kteří chtěli vyhotovovat překlady pro odvětví průmyslu a obchodu. Pokud nebyl uchazeč o členství soudním tlumočnickem, musel se podrobit „přísné“ zkoušce. Mělo tak dojít k vyřazení pokoutných překladatelských kanceláří a exportní firmy měly dostat záruku, že obdrží naprosto spolehlivé překlady.⁶¹

Počet svých členů sdružení Polyglota nikdy neuvedlo, předpokládaný počet však zřejmě nepřesáhl pouhých několik desítek. Poslední zprávu o jeho činnosti nalézáme v tisku roce 1941, poté už se v něm žádné zmínky neobjevují. Je možné předpokládat, že jeho činnost byla následně výrazně utlumena či úplně zanikla. V období protektorátu ostatně hájení zájmů soudních tlumočnicků ze strany spolku vůči protektorátním ministerstvům, vládě či Úřadu říšského protektora nepřicházelo v úvahu.

Prvním předsedou sdružení Polyglota se stal v roce 1938 advokát JUDr. Antonín Jasura, místopředsedou redaktor František Flanderka a jednatelem redaktor Ing. Antonín Vratislav Bejček. Mezi další členy výboru náleželi tajemník československých státních aerolinií JUDr. Vilém Bauer a senátní rada Nejvyššího správního soudu JUDr. Jaroslav Říha, který se stal později předsedou.

3 Soudní tlumočníci v období Protektorátu Čechy a Morava

Na základě výnosu Vůdce a říšského kancléře ze 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava (RGBl. I, s. 485) se němečtí obyvatelé protektorátu stali německými státními příslušníky, kteří podléhali německé soudní pravomoci. Systém českého (autonomního) soudnictví zůstal sice formálně zachován, avšak vedle něj byly zřízeny ještě německé soudy, na které bylo přenášeno stále více kompetencí.

Jmenování a činnost soudních tlumočnicků u německých soudů v Protektorátu byly v obecné rovině upraveny stejně jako v Říši v zákoně o organizaci soudnictví z 27. ledna 1877 (RGBl. I, s. 41).⁶² V roce 1940 byla upravena procedura jmenování detailněji s tím, že o návrzích na jmenování soudního tlumočnicka (resp. jeho vzetí do přísahy) rozhodoval předseda německého Vrchního zemského soudu v Praze (*Oberlandesgericht*),

⁶⁰ KIESLICH, Charlotte P. *Dolmetschen im Nationalsozialismus: Die Reichsfachschaft für das Dolmetschewesen (RfD)*. Berlín: Frank & Timme, 2018, s. 157.

⁶¹ BEJČEK, Antonín Vratislav. Tlumočníci a překladatelé se organizují. Co bude s našimi soudními tlumočnickými? *Venkov*, 1940, roč. 35, č. 136 ze dne 13. 6. 1940, s. 4.

⁶² Činnost a postavení soudních tlumočnicků ve Třetí říši je podrobně zpracováno v monografii KIESLICH, Charlotte P. *Dolmetschen im Nationalsozialismus: Die Reichsfachschaft für das Dolmetschewesen (RfD)*. Berlín: Frank & Timme, 2018.

jehož rozhodnutí bylo konečné.⁶³ Překlad vyhotovený tlumočnickem činným před německými soudy požíval platnosti i před autonomními soudy a úřady.⁶⁴

K prvnímu výraznějšímu zásahu do postavení soudních tlumočnicků působících v rámci českého protektorátního soudnictví došlo již v dubnu 1939, kdy byl pozastaven výkon funkce osobám v soudnictví, které „z důvodu veřejného klidu a pořádku nebyly s to svůj úřad vykonávat“. Kromě soudců laiků a přísedících, správců konkurzní podstaty či znalců byli mezi těmito osobami zmíněni i soudní tlumočníci.⁶⁵ Ačkoliv to v příslušném vládním nařízení nebylo explicitně vyjádřeno, vztahovalo se na Židy a komunisty. O rok později pak bylo v jiném vládním nařízení již přímo zakotveno, že se Židům zakazuje vykonávat jakoukoliv funkci v soudnictví či ve veřejné správě.⁶⁶ Od roku 1939 byli tlumočníci povinni nechat si vyhotovit novou tlumočnickou pečeť, která měla nově dvojjazyčné provedení – české a německé.⁶⁷

Rasová perzekuce, jakož i státoprávní změny provedené v souvislosti odstoupením pohraničí Německé říši a vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava, jsou patrné také na počtech tlumočnicků. Srovnáme-li seznamy tlumočnicků z let 1938⁶⁸ a 1940,⁶⁹ tak v roce 1938 bylo v obvodu Vrchního zemského soudu v Praze činných 380 tlumočnicků, v roce 1940 se v příslušném seznamu již 216 z nich nevyskytovalo. V roce 1940 pak bylo jmenováno 51 nových soudních tlumočnicků. Obdobná situace panovala i v obvodu brněnského vrchního soudu, u kterého v roce 1938 působilo 163 tlumočnicků. V roce 1940 již 87 z nich v seznamu nenalzáme. Nových soudních tlumočnicků bylo jmenováno 27. Jak je z uvedeného přehledu jasné patrné, soudních tlumočnicků, v jejichž řadách byly ve větším počtu zastoupeny osoby židovského původu, se rasová perzekuce výrazně dotkla.

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava pokračovalo meziministerské připomínkové řízení týkající se vládního nařízení o přísedících tlumočnickích, v jehož rámci však připomínky vzneslo jen Ministerstvo vnitra a Kancelář státního prezidenta. Znění návrhu opět muselo být upraveno v souladu s novými státoprávními poměry, přičemž asi nejvýznamnější

⁶³ Společné opatření říšského ministra spravedlnosti a říšského protektora ze dne 6. 9. 1940 týkající se všeobecného vzetí do přisáhy tlumočnicků u německých soudů v Protektorátu Čechy a Morava (VBIRProt. s. 473).

⁶⁴ LOULA, Karel. Organizace soudů a soudní řízení civilní. *Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava*, 1940, roč. 2, s. 1363.

⁶⁵ Vládní nařízení ze dne 21. 4. 1939, č. 23/1939 Sb., o vyloučení některých osob z výkonu veřejných funkcí v soudnictví.

⁶⁶ Vládní nařízení ze dne 4. 7. 1939, č. 136/1940 Sb., o právním postavení Židů ve veřejném životě.

⁶⁷ Výnos Ministerstva spravedlnosti ze dne 29. 12. 1939, č. j. 45.015 o užívání jazyků u soudů a jiných justičních orgánů v Protektorátu Čechy a Morava, publikovaný pod č. 9 ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, s. 121.

⁶⁸ Seznam stálých přísedících tlumočnicků pro obvod Vrchního zemského soudu v Praze a v Brně dle stavu z 1. ledna 1938, publikován ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, 1938, roč. 20, s. 24–35 a 46–59.

⁶⁹ Seznam stálých přísedících tlumočnicků pro obvod Vrchního zemského soudu v Praze a v Brně dle stavu z 1. ledna 1940, publikován ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, 1940, roč. 22, s. 66–73 a 31–34.

změnou bylo vypuštění povinné znalosti státního jazyka. Vládní nařízení o přísězných tlumočnících mělo být použitelné pouze u „české“ linie soudnictví, na říšské soudy se vztahovat nemělo. Ministerstvo spravedlnosti předložilo návrh vládního nařízení⁷⁰ ke schválení protektorátní vládě až v říjnu 1940.⁷¹ Ta ho 7. listopadu 1940 na své schůzi schválila a předložila Úřadu říšského protektora.⁷² Ten nejprve v lednu následujícího roku vládě sdělil, že zašle své stanovisko do šesti týdnů. V květnu 1940 však vláda obdržela od říšského protektora přípis, ve kterém uvedl, že „... si věc vyžaduje ještě vyjasnění neprojednaných zásadních otázek. Proto nyní neudělím souhlas s předloženým návrhem.“⁷³ Co k těmto zásadním otázkám náleželo, se nepodařilo v dochovaných archivních dokumentech nalézt, a lze proto jen odhadovat. Němci nechtěli pravděpodobně provádět žádné zásadní úpravy v systému autonomního soudnictví, neboť jakékoli změny by si vyžádaly zvýšenou potřebu pracovních sil, kterých se za války nedostávalo. Další důvod by mohl spočívat v tom, že návrh vládního nařízení Židům výslovně nezakazoval ucházet se o jmenování soudním tlumočnickem, jako tomu bylo v případech jiných právních předpisů té doby. Nová úprava činnosti soudních tlumočnicků v protektorátě tak nepředstavovala pro okupační moc prioritu, a proto až do konce druhé světové války k přijetí návrhu vládního nařízení nedošlo.

4 Soudní tlumočníci v období socialismu

Po skončení druhé světové války byly do seznamů soudních tlumočnicků opětovně zapsány osoby, které byly v předcházejícím období vyloučeny v důsledku rasové perzekuce a podařilo se jim přežít období okupace. Věstník Ministerstva spravedlnosti z prvních dvou poválečných let informoval také o několika případech změny jména a příjmení opětovně zapsaných soudních tlumočnicků židovského původu.⁷⁴

K přípravám samostatného zákona, který by upravoval postavení soudních tlumočnicků, a nahradil tak dosud v nových politických a společenských poměrech již nepřijatelnou dosavadní roztržitěnou právní úpravu, došlo na Ministerstvu spravedlnosti počátkem roku 1949. V únoru ministerstvo rozeslalo návrh osnovy zákona o stálých přísězných znalcích a tlumočnících do meziresortního připomínkového řízení.⁷⁵ Jejím referentem a zřejmě i hlavním autorem byl JUDr. Josef Eliáš, vedoucí legislativního odboru ministerstva

⁷⁰ NA, fond PMR, kar. 2081 – Návrh vládního nařízení o přísězných tlumočnících ze 7. 11. 1939.

⁷¹ NA, fond PMR, kar. 2081 – Přípis Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 10. 1940, č. 44.042/40-13, týkající se osnovy vládního nařízení o přísězných tlumočnících.

⁷² NA, fond PMR, kar. 2081 – Přípis Předsednictva ministerské rady č. j. 40.024/1940 m.r. ze dne 4. 11. 1940 týkající se vládního nařízení o přísězných tlumočnících.

⁷³ NA, fond PMR, kart. 2081 – Přípis říšského protektora v Čechách a na Moravě č. I/9-b-3040 ze dne 2. 5. 1941 adresovaný předsedovi vlády.

⁷⁴ Změny v seznamech stálých přísězných tlumočnicků za rok 1946. In: Věstník Ministerstva spravedlnosti, 1946, roč. 28, s. 15–16.

⁷⁵ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 815 – Vyjádření legislativního odboru Úřadu předsednictva vlády k osnově zákona o stálých přísězných znalcích a tlumočnících ze dne 18. 2. 1949.

a pozdější docent znovuobnovené brněnské právnické fakulty. Připomínkové řízení proběhlo velmi rychle a již 16. března 1949 se konala na ministerstvu užší porada, v jejímž rámci byly připomínky vypořádány. Došlo především ke změně systematiky zákona a některá ustanovení byla vypuštěna. Nebylo však vyhověno připomínce Úřadu předsednictva vlády, aby některá ustanovení zákona byla přenechána až prováděcímu nařízení. Tento požadavek korespondoval s legislativní technikou v období tzv. právnické dvouletky, podle níž měly být právní předpisy co možná nejsrozumitelnější, jasné a krátké.

Sama osnova byla velmi stručným právním předpisem sloužícím ke sjednocení dosud roztroušených předpisů do jednoho zákona s jasnou a srozumitelnou dikcí bez kazuistiky. Osnova tedy musela řešit veškeré otázky souborně a jako funkční celek, a proto nebylo v konečném důsledku k zákonu vydáno žádné prováděcí nařízení.⁷⁶ Všechny pozdější zákony upravující tlumočnickou činnost již byly provedeny podrobným prováděcím předpisem. Následně osnovu zákona schválila vláda,⁷⁷ v rámci projednání v ústavně-právním výboru Národního shromáždění doznal vládní návrh jen kosmetických změn⁷⁸ a již 16. června 1949 vyslovilo Národní shromáždění s návrhem souhlas.

Zákon č. 167/1949 Sb., o stálých přísežných znalcích a tlumočnících byl tak prvním ze tří zákonů, které na dalších následujících 70 let spojily úpravu soudních znalců a tlumočnicků do jednoho společného právního předpisu. Hlavní pozornost byla přitom vždy věnována znalcům, a soudní tlumočníci se tak po tuto dobu nacházeli v jejich vleku. Vycházelo se z toho, že činnost stálých přísežných tlumočnicků je v podstatě činností znaleckou, takže jejich poměry mohou být upraveny stejně jako poměry ostatních znalců.⁷⁹

Význam zákona z roku 1949 byl především unifikační, neboť poprvé od vzniku republiky v roce 1918 byla sjednocena úprava soudního tlumočení v českých zemích a na Slovensku. Nová úprava přinesla důležité změny oproti dosavadnímu stavu a měla sloužit „*jako nástroj k vytvoření odborně zdatného a politicky uvědomělého sboru soudních znalců a tlumočnicků, kteří se mají stát důležitým pomocníkem lidového soudnictví*“.⁸⁰ Soudním tlumočnickem se mohl stát pouze občansky bezúhonný, státně spolehlivý a myslence lidově demokratického zřízení oddaný československý občan, který vykazoval potřebné znalosti a zkušenosti. Jejich prokázání bylo ponecháno volnému uvážení soudu, přičemž soud se mohl spokojit v některých případech s dlouholetými zkušenostmi či třeba jen

⁷⁶ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 815 – Přípis Úřadu předsednictva vlády č. 5939/49-II/2 ze dne 14. 4. 1949 určený pro schůzi vlády týkající se osnovy zákona o stálých přísežných znalcích a tlumočnících.

⁷⁷ NA, fond ÚPV-usnesení vlády 43. schůze – Usnesení vlády ze dne 23. 4. 1949.

⁷⁸ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 815 – Zpráva výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona o stálých přísežných znalcích a tlumočnících (tisk 280) ze dne 7. 6. 1949.

⁷⁹ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 815 – Důvodová zpráva k návrhu zákona o stálých přísežných znalcích a tlumočnících.

⁸⁰ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 815 – Zpráva pro pana předsedu vlády o osnově zákona o stálých přísežných znalcích a tlumočnících ze dne 25. 4. 1949.

s předložením vysvědčení. Jak k tomu uváděla důvodová zpráva, „osnova nemá obav, že tato volnost soudu povede k překotnému ustanovení kdekoho znalcem nebo tlumočnickem. Lidově demokratické soudy si dobře uvědomí, že důvěra zákonodárcova znamená též zvýšenou svědomitost a péči při výběru vhodných osob, neboť na této svědomitosti záleží, bude-li znalecký sbor a s ním i lidově demokratické soudnictví s to plnit své úkoly náležitě.“⁸¹

V roce 1948 byla zákonem o zlidovění soudnictví organizace soudů v Československu přizpůsobena nově zaváděnému krajskému zřízení, takže soudní tlumočníci byli ustanovováni krajskými soudy podle místa bydliště, a to buď na žádost, nebo z moci úřední. V druhém případě musel jmenovaný tlumočnický úřad přijmout. Na jmenování nebyl právní nárok, a krajské soudy tak měly možnost plánovitě regulovat síť soudních tlumočnicků a zamezit, aby jich nebyl na jednom místě nadbytek (např. v Praze) a v jiném naopak nedostatek (např. v pohraničí). Krajské soudy vedly seznam soudních tlumočnicků, kteří byli oprávněni vykonávat tlumočnickou činnost na celém území státu. Pokud se ale přestěhovali mimo obvod „svého“ krajského soudu, ztratili tím své oprávnění a museli být znovu ustanoveni.

Před nastoupením úřadu skládali soudní tlumočníci slib následujícího znění: „*Přísahám na svou čest a svědomí, že budu věren Československé republice a jejímu lidově demokratickému zřízení, že budu zachovávat zákony a nařízení a svůj úřad plnit nestranně podle svého nejlepšího vědomí, svědomí a odborného vědění, že ve věcech mně svěřených budu zachovávat tajemství a při veškerém svém jednání budu mít vždy na zřeteli zájmy a prospěch republiky a jejího lidu. Tak přísahám.*“

Zákon z roku 1949 obsahoval oproti dřívější právní úpravě dvě novinky: zakotvil povinnost vést tlumočnický deník, do kterého tlumočnický zapisoval provedené tlumočnické úkony, a kárnou odpovědnost soudních tlumočnicků, na kterou dohlížel příslušný krajský soud. Mezi kárné tresty náležely výstraha, písemné pokárání, pokuta do výše 50 000 Kč či zbavení úřadu. V celé řadě věcí se tak zákon z roku 1949 nechal inspirovat nikdy nerealizovaným návrhem z druhé poloviny třicátých let.

Dále stanovil také některé náležitosti soudně ověřeného překladu, který měl být neoddělitelně spojen s překládanou písemností. Tlumočnická doložka musela obsahovat mimo obvyklých náležitostí mj. číslo tlumočnického úkonu v deníku, účtované tlumočné, jakož i podpis a kulatou pečeť tlumočnicka. Na té se nacházelo kromě jména a příjmení tlumočnicka jeho bydliště a jazyk, pro který byl ustanoven. Zásady pro výpočet odměny tlumočnicka a náhrady jeho nákladů byly stanoveny vládním nařízením.⁸²

Zákon z roku 1949 však neplatil dlouho a již o deset let později připravilo Ministerstvo spravedlnosti novou právní úpravu, která popřela některé pokrokové prvky předchozího

⁸¹ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 815 – Důvodová zpráva k návrhu zákona o stálých přísežných znalcích a tlumočnících.

⁸² Vládní nařízení ze dne 6. 6. 1950 č. 76/1950 Sb., o odměně a náhradě hotových výloh stálých přísežných znalců a tlumočnicků.

legislativně zdařilého díla.⁸³ Zákon č. 47/1959 Sb., o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků byl připraven a schválen poměrně rychle.⁸⁴ Na konci listopadu 1958 byla osnova rozeslána do připomínkového řízení,⁸⁵ v červnu 1959 schválena vládou a začátkem července Národním shromážděním. Důvody, proč došlo k vydání nového zákona, nespočívaly na straně soudních tlumočnicků, nýbrž se vztahovaly k soudním znalcům. Jelikož podle dříve zvolené koncepce byla úprava znalecké a tlumočnické činnosti spojena do jednoho zákona, změn doznala i úprava soudních tlumočnicků, ačkoliv to v jejich případě byla očividně cesta zpět.

Podle důvodové zprávy neměl v etapě dobudování socialismu dosavadní způsob ustanovování znalců a tlumočnicků již vyhovovat, protože „ve svých důsledcích vytvořil ze znalců značný počet soukromých podnikatelů, kteří často docílovali z této své činnosti nadměrné příjmy“.⁸⁶ U soudních tlumočnicků se soukromoprávní charakter činnosti objevoval sice v daleko menší míře než u znalců, avšak i tak ho bylo nutno v dané době omezit. U znalců bylo vymýcení „soukromopodnikatelských“ způsobů docíleno tím, že znalecký úkon již neprováděl znalec sám jako soukromá osoba, nýbrž byl zadán socialistické organizaci, u které byl znalec zaměstnán. Znalecké úkony vykonával jako součást svých pracovních povinností a ze „znalečného“ přiznaného socialistické organizaci byla znalci vyplacena formou odměny jen malá část (20 %). Stejný přístup však nebylo možné použít u soudních tlumočnicků, i když se počítalo s tím, že vzniknou socialistické organizace zajišťující překladatelské služby;⁸⁷ k tomu však nikdy ve větší míře nedošlo. Pro veřejnost organizovala překladatelské a tlumočnické služby Pražská informační služba – středisko tlumočnicků a Státní nakladatelství technické literatury. Pokud byl tlumočnickem zaměstnancem těchto organizací, nevyplácela se mu odměna přímo, nýbrž prostřednictvím této organizace.

Další rozdíl mezi funkcí tlumočnicka a funkcí znalce spočíval nově v tom, že tlumočnick zapsaný do seznamu u krajského soudu měl stále pověření provádět a ověřovat překlady. Jednalo se tak o funkci trvalejší povahy, neboť se žádostí o provedení tlumočnického

---

⁸³ DÖRFL, Luboš. Soudní tlumočníci. In: SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin, XIV. svazek Soudnictví*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 792–793.

⁸⁴ K tomuto zákonu a kritice stavu, který zavedl předcházející zákon z roku 1949, podrobně viz ŠTĚPÁN, Jirí. K nové úpravě znalecké a tlumočnické činnosti. *Soudce z lidu*, 1959, roč. 10, č. 7, s. 217–221.

⁸⁵ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 2918 – Přípis Ministerstva spravedlnosti č. 6122/58-L ze dne 29. 11. 1958 týkající se rozeslání návrhu zásad.

⁸⁶ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 489 – Důvodová zpráva k zákonu o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků.

⁸⁷ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 489 – Přípis právního odboru Úřadu předsednictva vlády č. j. 15. 72. 1/59 ze dne 3. 6. 1959 (Informace k návrhu vládního usnesení).

úkonu se na tlumočnický obracely vedle státních orgánů rovněž fyzické osoby, např. pro účely občanskoprávních řízení či v rodinně právních záležitostech.⁸⁸

Oproti předcházející právní úpravě došlo také ke změně způsobu výběru soudních tlumočnicků, kteří již sami nepodávali žádost o jmenování, nýbrž vhodné osoby z řad svých zaměstnanců navrhovaly předsedovi krajského soudu jazykové a hospodářské školy. Návrhy byly oprávněny podávat i státní orgány a socialistické organizace. Pro výkon tlumočnické činnosti tak již nebyli preferováni advokáti či notáři jako před rokem 1949.

Podmínky pro jmenování soudním tlumočnickem byly oproti předchozí právní úpravě jen přeformulovány a kromě bezúhonnosti mezi ně náležela oddanost lidově demokratickému zřízení, potřebné politické a odborné znalosti a zkušenosti, jakož i schopnost úspěšně provést tlumočnický úkon. Formulačně se změnil rovněž slib tlumočnicka, který předcházet vlastnímu jmenování. Zákon stanovil výslovně jeho dále uvedené znění pouze pro znalce a předpokládal, že pro tlumočnický bude příslušným způsobem upraven s ohledem na charakter tlumočnické činnosti: „*Slibuji, že budu při podání posudku postupovat v souladu se zásadami lidově demokratického zřízení a podám posudek podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a odborných znalostí, že o věcech mně svěřených zachovám před nepovolanými osobami mlčenlivost a že při svém znaleckém úkonu budu mít na zřeteli zájmy a prospěch republiky a jejího lidu.*“

Seznamy tlumočnicků vedly krajské soudy podle jednotlivých jazyků. Na rozdíl od znalců zůstala tlumočnickům zachována tlumočnická pečeť s malým státním znakem, nově se na ní již neuvádělo bydliště tlumočnicka. Zákon o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků byl proveden vyhláškou ministra spravedlnosti, která obsahovala např. sazby odměn za tlumočnické úkony.⁸⁹ Hlavním nedostatkem tohoto zákona bylo odstranění dosavadní přesné evidence tlumočnických úkonů v tlumočnickém deníku a kárné odpovědnosti tlumočnicků.⁹⁰

Po pouhých několika letech se v polovině šedesátých let znovu začalo diskutovat o nutnosti vydání nového zákona, protože se stávající koncepce v praxi neosvědčila.⁹¹ Důvod pro to však neměl původ u soudních tlumočnicků, nýbrž opět u znalců. Socialistické organizace neměly zájem o provádění znaleckých úkonů, protože jejich zaměstnanci odváděly od plnění pracovních povinností, a zaměstnanci odmítali expertní činnost proto, že za ni nebyli přímo odměňováni. To vedlo k průtahům v řízeních a často i k nutnosti nového zadání znaleckých úkonů pro jejich nízkou kvalitu.⁹²

⁸⁸ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 489 – Důvodová zpráva k zákonu o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků.

⁸⁹ Vyhláška ministra spravedlnosti ze dne 6. 10. 1959 č. 193/1959 Ú.l., k provedení zákona o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků.

⁹⁰ DÖRFL, Luboš. Soudní tlumočníci. In: SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin, XIV. svazek Soudnictví*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 793.

⁹¹ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 327 – Zpráva k návrhu zásad zákona o znalcích a tlumočnickách, s. 1.

⁹² NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 327 – Informace právního odboru Předsednictva vlády č. j. 30856/66-12 k návrhu vládního usnesení o návrhu zásad zákona o znalcích a tlumočnickách ze dne 3. 10. 1966.

V září 1964 byla vládě předložena zpráva generálního prokurátora poukazující na některé negativní jevy vyplývající z dosavadní úpravy poměrů znalců. Vláda proto uložila ministru spravedlnosti a generálnímu prokurátorovi, aby provedli hlubší rozbor této problematiky. Následně byl vypracován rozbor s vytyčením zásad nové úpravy, v prosinci 1965 schválen právní komisí ÚV KSČ a v únoru následujícího roku projednán ústavněprávním výborem Národního shromáždění. Následně byla vypracována osnova zákona, která byla v listopadu 1966 rozeslána do mezirezortního připomínkového řízení, přičemž ke schválení zákona o znalcích a tlumočnících došlo až 6. dubna 1967.⁹³ Na rozdíl od předchozích dvou zákonů tak trvala příprava zákona č. 36/1967 Sb. nepoměrně delší dobu, což souviselo mj. s větší propracovaností osnovy a s vypořádáním podaných námitek.⁹⁴

Právní poměry tlumočnicků byly opět upraveny společně s právními poměry znalců, přičemž jako důvod pro jednotnou úpravu měla svědčit okolnost, že „organizační problematiku lze v obou případech řešit obdobným způsobem“.⁹⁵ Požadavek na zkvalitnění činnosti se samozřejmě týkal nejen znaleckých, nýbrž i tlumočnických úkonů, jejichž význam se stupňoval společně s rozvojem mezinárodních vztahů v šedesátých letech.⁹⁶ Tlumočnický mohl nově kromě předsedy krajského soudu jmenovat i ministr spravedlnosti, který měl prověřit, zda má navrhovaná osoba potřebné znalosti a zkušenosti v daném jazyce a zda disponuje osobními vlastnostmi nezbytnými k řádnému výkonu tlumočnické činnosti. Především měly být jmenovány osoby, které absolvovaly speciální studium pro tlumočnickou činnost (obor translologie vyučovaný od poloviny šedesátých let na pražské filozofické fakultě). Návrhy na jmenování mohl kromě státních orgánů a socialistických organizací podat i sám uchazeč o jmenování tlumočnickem, což byla změna oproti předchozí právní úpravě, ale na jmenování nebyl právní nárok. Seznamy tlumočnicků vedly krajské soudy a ústřední seznam tlumočnicků Ministerstvo spravedlnosti.⁹⁷

Na soudní tlumočnický již podle dikce zákona nebyly kladeny politické požadavky a očištění od politických frází doznal i slib tlumočnicka, který zněl: „*Slibuji, že při své tlumočnické činnosti budu přesně dodržovat právní předpisy, že tlumočnickou činnost budu konat nestranně podle svého nejlepšího vědomí, že budu plně využívat všech svých znalostí a že zachovám mlčenlivost o skutečnostech, o nichž jsem se při výkonu tlumočnické činnosti dozvěděl.*“⁹⁸ Nicméně podle

⁹³ NA, fond ÚPV-běžná spisovna – usnesení vlády č. 9/18. 1. 1967 – Zpráva o projednání návrhu zákona o znalcích a tlumočnících.

⁹⁴ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 163 – Přípis ministra spravedlnosti č. j. M-273/66 ze dne 29. 11. 1966 adresovaný předsedovi vlády.

⁹⁵ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 163 – Problematika úpravy organizace znalecké a tlumočnické činnosti, s. 30.

⁹⁶ NA, fond ÚPV-běžná spisovna, kart. 327 – Důvodová zpráva k zákonu o znalcích a tlumočnících.

⁹⁷ K základní charakteristice zákona a důvodům pro přijetí nové právní úpravy viz RICHTER, Leon. Nová úprava právních poměrů znalců a tlumočnicků. *Socialistická zákonost*, 1967, roč. 15, s. 329–332.

⁹⁸ K otázce jmenování soudních tlumočnicků viz podrobně ZÁRUBA, Jan. K právní povaze jmenování a odvolání znalce nebo tlumočnicka. *Socialistická zákonost*, 1986, roč. 34, s. 427–433.

směrnice Ministerstva spravedlnosti vydané v roce 1973, tedy v období probíhající normalizace, měly krajské soudy při ověřování osobních vlastností občana prověřovat též jeho morálně politický profil.

Zákon opět zavedl povinnost vést tlumočnický deník a zapisovat do něj tlumočnické úkony; jeho kontrola byla ze strany soudu prováděna obvykle jednou ročně. U tlumočnicků, v jejichž činnosti byly zjištěny vady, se měla kontrola provádět čtvrtletně.

Zákon o znalcích a tlumočnících z roku 1967 žádné další zásadní změny postavení tlumočnicků nepřinesl. V období socialismu nebyl novelizován, pouze proveden vyhláškou⁹⁹ a směrnicí¹⁰⁰ Ministerstva spravedlnosti. V nich byly např. stanoveny odměny a náhrady nákladů za provedené tlumočnické úkony. Ke zvýšení odměn tlumočnicků došlo v období socialismu pouze jednou, a to v roce 1985.¹⁰¹

5 Snahy o přijetí samostatného zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích po roce 1989

Po roce 1989 prošla česká justice poměrně zásadními změnami, což se projevilo např. zásahy do její organizace či systému fungování nebo vytvořením samosprávných profesních komor advokátů či notářů. Soudní tlumočníci však zůstali úplně stranou těchto změn. Samosprávná profesní korporace s povinným členstvím nikdy nevznikla, zájmy soudních tlumočnicků proto hájila od roku 1993 Sekce soudních tlumočnicků, která fungovala v rámci Jednoty tlumočnicků a překladatelů. Ta se v roce 1996 přeměnila v Komoru soudních tlumočnicků České republiky, jejíž právní formou bylo nejprve sdružení, které se později přeměnilo na zapsaný spolek. Jako zájmové sdružení se později aktivně zapojilo do legislativního procesu navrhováním a připomínkováním právních předpisů týkajících se soudních tlumočnicků.¹⁰²

Politické a společenské změny provedené po listopadu 1989, spočívající především v otevření ekonomiky, v připuštění zahraničních investic v Československu a později v České republice či v umožnění volného pohybu osob, přirozeně představovaly mnohonásobné navýšení agendy pro soudní tlumočnický oproti předcházejícímu období. Potřeba překladů vyhotovených soudním tlumočnickem především ze strany právnických osob si vynutila i zvýšení počtu soudních tlumočnicků v devadesátých letech. Po roce 1989 také dále postupoval trend započatý po druhé světové válce spočívající ve zvyšujícím se zastoupení žen

⁹⁹ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ze dne 17. 4. 1967, č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících.

¹⁰⁰ Směrnice Ministerstva spravedlnosti ČSR ze dne 15. 2. 1973, č. j. 10/73-kontr., o organizaci, řízení a kontrole znalecké a tlumočnické činnosti, publikovaná pod č. 3 ve Sbírce instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti ČSR, roč. 1973, s. 19–41.

¹⁰¹ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČSR ze dne 23. 1. 1985, č. 11/1985 Sb., kterou se mění vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících.

¹⁰² CHUCHÚT, Michal, Jana KLOKOČKOVÁ a Ilona ŠPRCOVÁ. Historie snah o samostatný zákon upravující činnost soudních tlumočnicků a překladatelů. *Soudní tlumočník*, 2019, č. 1, s. 1.

mezi soudními tlumočníky. Jestliže v 19. století bylo soudní tlumočení dominantní mužskou činností a muži převažovali mezi soudními tlumočníky prakticky do začátku padesátých let minulého století, v období socialismu se tento trend začal otáčet. Podíváme-li se do seznamu soudních tlumočnicků v posledních několika desetiletích, jednoznačně v něm převažují ženy. Nové poměry také umožnily, aby soudní tlumočení bylo vykonáváno jako soustavná samostatná výdělečná činnost většinou v kombinaci s běžnou „překladačskou“ činností, tedy již nikoliv jako pouhý příležitostný přivýdělek.¹⁰³

Zákonodárce však zákon o znalcích a tlumočnících z roku 1967 za uplynulých třicet let novelizoval pouze čtyřikrát, přičemž ve třech případech se jednalo pouze o drobné technické novely. Významnější byla pouze novela provedená v roce 2011,¹⁰⁴ která zdůraznila a upřesnila některé povinnosti tlumočnicka, jako např. zachovávaní mlčenlivosti. Podrobněji byla upravena kárná odpovědnost tlumočnicka a stanoveny sankce za přestupky, např. pokud by tlumočnick nevedl řádně tlumočnický deník, opakovaně nepřipojoval na překlady svou tlumočnickou pečeť či podpis nebo bez vážných důvodů odmítl provést tlumočnický úkon pro orgán veřejné moci. Od ledna 2012 mohli tlumočnické vést tlumočnický deník také v elektronické podobě. Drobné změny byly provedeny v prováděcí vyhlášce především s ohledem na odměnu tlumočnicka, kdy v devadesátých letech soudní tlumočnické účtovali státním orgánům mezi 75 až 125 Kč, od roku 2003 mezi 100 až 350 Kč za jednu stranu překladu.

Ze strany soudních tlumočnicků byla v posledních letech mnohokrát kritizována skutečnost, že se výše odměny téměř dvacet let nezměnila, ačkoliv ceny rostly mnohonásobně.¹⁰⁵ Ministerstvo spravedlnosti vydalo v letech 2011,¹⁰⁶ 2012¹⁰⁷ a 2017¹⁰⁸ instrukci určenou pro krajské soudy, ve kterých podrobně upravilo některé otázky související

---

¹⁰³ Po roce 1989 byla také řada soudních tlumočnicků jmenována pro více jazyků současně. Výjimečné postavení mezi soudními tlumočníky v tomto směru již od období socialismu zaujímal pražský advokát JUDr. Jaroslav Sodomka, který byl jako soudní tlumočnick zapsán u Městského soudu v Praze pro celkem sedm jazyků (němčinu, angličtinu, ruštinu, francouzštinu, italštinu, španělštinu a latinu). Jeho krátký medailonek podal POLEDNÍK, Petr. JUDr. Jaroslav Sodomka mortuus est. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 4, s. 60; v Brně byl pak v období socialismu soudním tlumočnickem zapsaným současně pro několik jazyků JUDr. Milan Kyjovský starší.

¹⁰⁴ Zákon ze dne 6. 12. 2011 č. 444/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

¹⁰⁵ Kritiku ze strany soudních tlumočnicků vztahující se k nízké odměně za tlumočnický úkon lze nalézt prakticky ve většině čísel bulletinu Soudní tlumočnick, který vydává Komora soudních tlumočnicků ČR. Jejich archiv je dostupný z: <https://www.kstcr.cz/cz/bulletin>

¹⁰⁶ Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 1. 9. 2011 č. j. 381/2010-OD-ZN o správním řízení ve věcech znalců a tlumočnicků a o některých dalších otázkách, publikovaná ve Sbírce instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti, roč. 2011, s. 325.

¹⁰⁷ Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. 4. 2012 č. j. 90/2012-OSD-ZN o správním řízení ve věcech znalců a tlumočnicků a o některých dalších otázkách, publikovaná ve Sbírce instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti, roč. 2012, s. 25.

¹⁰⁸ Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 23. 11. 2017 č. j. MSP-26/2017-OJD-ORG/32 o správním řízení ve věcech znalců a tlumočnicků a o některých dalších otázkách, publikovaná pod č. 8 v Rejstříku instrukcí, roč. 2017.

se správním řízením ve věcech znalců a tlumočnicků. Ke zvýšení odborné úrovně překladů nově jmenovaných soudních tlumočnicků tyto instrukce také stanovily kvalifikační nároky na tlumočnicka, ke kterým v zásadě kromě vysokoškolského vzdělání náležela i pětiletá praxe a absolvování doplňkového studia pro tlumočnický a překladatelský v oblasti práva. Dvousemestrální kurzy právního minima určené pro tlumočnický bez právního vzdělání organizují poslední desetiletí pražská a brněnská právnická fakulta.¹⁰⁹

S postupem doby však stávající zákon přestal vyhovovat novým podmínkám vyvstalým v důsledku technologického rozvoje, především kvůli nemožnosti pořizovat překlady elektronickou cestou. Zároveň se jednalo i o instituty a terminologické názvosloví poplatné dané době, které již nebylo možné použít. Jako neuspokojivý začal být vnímán také stav, kdy do jednoho předpisu byly spojeny profese znalce a tlumočnicka, což bylo v porovnání se stavem v ostatních evropských zemích raritou. Roztříštěnost znaleckých oborů projevující se v nemožnosti nalézt pro znalce a tlumočnický společně řešení pak způsobila, že další předkládané novelizace od roku 1990 vždy ztroskotaly.¹¹⁰

První ucelený návrh nového samostatného zákona vypracovala Komora soudních tlumočnicků v roce 2009. Ten byl předložen formou poslaneckého návrhu Evy Dundáčkové a Petra Bratského v lednu 2010, avšak jeho projednání bylo ukončeno se závěrem volebního období Poslanecké sněmovny PČR. Tento návrh poprvé vycházel z odlišení soudního tlumočnicka a soudního překladatele, což lépe vystihovalo již zavedenou praxi, kdy se „tlumočníci“ (většinou absolventi oboru translologie) zaměřovali na ústní konkrétní nebo synchronní převod z jazyka výchozího do jazyka cílového, zatímco „překladatelé“ se specializovali na písemný převod textu.

Další iniciativy se chopila vláda, která v letech 2013, 2016 a 2018¹¹¹ předložila osnovy zákona o soudních tlumočnících a překladatelích.¹¹² Je tak možné říci, že nová úprava tlumočnické a překladatelské činnosti byla připravována prakticky celé desetiletí a snahy o přijetí samostatného zákona byly završeny v prosinci 2019, kdy vyšel ve Sbírce zákonů pod č. 354/2019. Schválené znění však narazilo mezi stávajícími tlumočnický na odpor,¹¹³ a tak ještě před nabytím účinnosti zákona byla provedena novelizace,¹¹⁴ která odstranila

---

¹⁰⁹ GORGOLOVÁ, Eva. Kurz pro uchazeče o jmenování soudním tlumočnickem poprvé v Brně. *Soudní tlumočnick*, 2017, č. 1, s. 19.

¹¹⁰ Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, 5. volební období, 2010, tisk 1039, Návrh poslanců Evy Dundáčkové a Petra Bratského na vydání zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích.

¹¹¹ K podrobnému shrnutí příprav zákona viz CHUCHŮT, Michal, Jana KLOKOČKOVÁ a Ilona ŠPRCOVÁ. Historie snah o samostatný zákon upravující činnost soudních tlumočnicků a překladatelů. *Soudní tlumočnick*, 2019, č. 1, s. 1–3.

¹¹² Všechny osnovy zákona včetně dalších souvisejících dokumentů jsou dostupné v elektronické knihovně legislativního procesu (eKLEP) z: <https://apps.odok.cz/veklep>

¹¹³ CHUCHŮT, Michal. Kde jsme byli..., kde jsme..., kde budeme. *Soudní tlumočnick*, 2020, č. 1, s. 11–13.

¹¹⁴ Zákon ze dne 18. 3. 2020 č. 166/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 354/2019 Sb., o soudních tlumočnících a soudních překladatelích.

povinnost archivace tlumočnických úkonů, zrušila povinné pojištění, umožnila odmítnout provést tlumočnický úkon z důvodu nedostatku odbornosti či snížila pokuty za porušení povinností.¹¹⁵

6 Výhled do budoucna

Jak tento příspěvek ukázal, právní úprava poměrů soudních tlumočnicků prošla za uplynulá dvě staletí celou řadou menších i zásadnějších změn. Po neúspěšných snahách o přijetí samostatného zákona v období první Československé republiky a v období socialismu, kdy došlo ke spojení tlumočnické činnosti s činností znaleckou do společného právního předpisu, se tak klíčovým a do jisté míry historickým datem stal 1. leden 2021. Se samostatným zákonem o soudních tlumočnících a soudních překladatelích byla spojena velká očekávání, v řadách soudních tlumočnicků samotných však panuje po prvních měsících jeho účinnosti značné rozladění vyplývající z nepřipravenosti jeho realizace v praxi a nedostatku informací. Dvě prováděcí vyhlášky byly vydány na poslední chvíli měsíc před nabytím účinnosti zákona a Ministerstvo spravedlnosti, na které agenda soudních tlumočnicků a soudních překladatelů z krajských soudů přešla, nespustilo k 1. lednu 2021 systém pro elektronickou evidenci tlumočnických úkonů, nerozeslalo nové tlumočnické průkazy a oprávnění k výrobě nové tlumočnické pečeti a ani nezveřejnilo znění tlumočnické, resp. překladatelské doložky.

Značné kritiky ze strany soudních tlumočnicků se dočkala prováděcí vyhláška, která přiznala soudním tlumočnickům odměnu za jednu stranu překladu vyhotovovaného pro státní orgány pouze v rozsahu 300 až 450 Kč, což je několikanásobně méně ve srovnání s odměnami soudních tlumočnicků v okolních státech.¹¹⁶

Nový zákon otevřel cestu všem osobám, které splní nově poměrně přísně stanovené podmínky pro jmenování, aby vykonávaly tlumočnickou, resp. překladatelskou činnost. Poprvé v naší historii tak má žadatel – erudovaný odborník splňující stanovené podmínky – právní nárok na jmenování. Velkým krokem vpřed je možnost vyhotovit překlad v elektronické podobě, čímž odpadne v mnoha případech v praxi komplikované obstarávání úředně ověřeného opisu listiny. Veřejnost si bude muset zvyknout na odlišnou terminologii, kterou nový zákon používá. Překlady listin již nevyhotovují soudní tlumočníci, nýbrž soudní překladatelé.

Zákon č. 354/2019 Sb. o soudních tlumočnících a soudních překladatelích trpí při svém uvedení v život v prvních měsících výraznými porodními bolestmi. Nezbyvá nic než jen doufat, že se je brzy podaří překonat a že se nová právní úprava v praxi osvědčí.

---

¹¹⁵ K procesu přijetí zákona podrobně JIRÁKOVÁ, Edita. Praktické naplnění nového zákona o soudních tlumočnících přinese až nová vyhláška. *Soudní tlumočnické*, 2020, č. 1, s. 15–17.

¹¹⁶ Otevřený dopis pracovní skupiny soudních tlumočnicků ministryni financí ČR. *Soudní tlumočnické*, 2020, č. 2, 23. 11. 2020, s. 7.